

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2012

Minna Palonen

TURVAAMISTOIMEN TÄYTÄNTÖÖNPANO ULOSOTTOVIRASTOSSA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Minna Palonen

TURVAAMISTOIMEN TÄYTÄNTÖÖNPANO ULOSOTTOVIRASTOSSA

Tämä opinnäytetyö on tehty toimeksiantona Varsinais-Suomen ulosottovirastoa varten. Työn tavoite oli luoda toimeksiantajan sisäiseen käyttöön käsikirja, jossa yleistietoa antavassa osassa käydään läpi turvaamistoimilainsäädäntöä sekä oikeudenkäymis- että ulosottokaaresta. Lisäksi tarkastellaan eri turvaamistoimitapauksia, joissa lainsäädännön ja kirjallisuuden valossa käydään läpi keskeisiä asioita. Erikseen julkaistaan täytäntöönpano-opas viraston henkilökunnalle, jossa käydään läpi turvaamistoimen eri vaiheita kunkin työtehtävät huomioiden. Oppaan tarkoitus on helpottaa ja nopeuttaa, kiireellisissä turvaamistoimen täytäntöönpanoissa ulosottoviraston henkilökuntaa.

Opinnäytetyön teoreettinen osa käsittelee turvaamistoimilainsäädäntöä ja eri turvaamistoimitapauksia. Asiaa on käsitelty ulosottokaaresta turvaamistoimea koskevan osan mukaisesti. Teoriaosan lähteinä on käytetty turvaamislainsäädäntöä ja Havansin teosta Uusi turvaamislainsäädäntö selityksineen sekä ulosottoviraston sisäisiä ohjeita.

Toiminnallisessa osassa on kuvattu turvaamistoimen eri vaiheet yksityiskohtaisesti eri työtehtävien mukaan. Opas on toteutettu yhdessä käytännön kokemusten tuomien tapojen mukaisesti. Turvaamistointa haetaan tuomioistuimelta turvaamaan jokin oikeus ennakolta, tulevan oikeudenkäynnin ajaksi. Oikeudenkäynnit ovat yleensä pitkäkestoisia ja hakijalta saattaa oikeuden toteutuminen vaarantua, kun vastapuoli pyrkii hukkaamaan varallisuutta tai siirtämään hakijalle kuuluvan esineen hakijan ulottumattomiin. Väliaikainen turvaamistoimi pannaan täytäntöön sellaisenaan. Täytäntöönpanon jälkeen vastaajalla on mahdollisuus lausua asiasta, minkä jälkeen tuomioistuin antaa asiassa ns. lopullisen turvaamistoimipäätöksen. Mikäli lopullinen päätös on hakijalle myönteinen, tulee hakijan panna vireille määräajassa ns. pääasiakanne, jossa osapuolten välinen erimielisyys lopullisesti ratkaistaan.

Ulosottoviraston turvaamistoimea koskevien käytännön tehtävien kirjaaminen lyhyeksi tiivistetyksi käsikirjaksi koettiin tarpeelliseksi. Nopean ja kiireellisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanon tueksi, käsikirja antaa tarvittavan tiedon eri vaiheittain kunkin työtehtävien mukaan.

ASIASANAT:

Ulosotto, turvaamistoimi, takavarikko, hukkaamiskielto

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme Business and Administration | Law

April 2012 | 48

Kaisa Sorsa

Minna Palonen

IMPLEMENTATION OF A PREVENTIVE ENFORCEMENT AGENCY

This thesis was an assignment from Varsinais-Suomi enforcement office. The objective of the thesis was to create a guide for the client's internal use. The first part includes general information of the legislation concerning precautionary measures. Additionally, different precautionary measure cases are studied in the light of literature and legislation. A guide for the enforcement office's staff will be published separately. The guide will include all the phases of precautionary measures, taking into account everyone's duties. Its objective is to simplify and speed up practices regarding precautionary measures.

The theoretical part of the thesis consists of a study of legislation and precautionary measure cases. The source material included legislation, the book "Uusi turvaamislainsäädäntö" by Erkki Havansi and internal instructions of the enforcement office.

The second part describes in detail all the phases of the precautionary measures. Experiences from the work in practice provide the basis for the guide. Precautionary measures are actions applied from a court of justice to protect the right of a party in advance, before the actual trial. As trials are often lengthy there is a risk that one party will try to embezzle or hide assets. Temporary precautionary measures are enforced immediately. After this, the opposing party has an opportunity to respond after which the court gives its final verdict. Assuming the court rules in favor of the petitioner, the petitioner must file a suit within a time limit.

Compiling a compact guide of practices regarding precautionary measures within the enforcement office was considered necessary. The guide gives the necessary information to facilitate an urgent precautionary measure.

KEYWORDS:

distrain, precautionary measures, attachment, freezing .

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 ULOSOTTO JA TURVAAMISTOIMET	7
2.1 Edut ja haitat	12
2.2 Materiaaliset pääkohdat	14
3 YLEISIMMÄT OIKEUDENKÄYMISKAAREN MUKAISET TURVAAMISTOIMET	15
3.1 Turvaamistoimipäätös saamisen vakuudeksi (OK 7:1)	16
3.2 Paremman oikeuden turvaaminen (OK 7:2)	16
3.3 Turvaamistoimipäätös muusta oikeudesta (OK 7:3)	16
3.4 Rikosperusteinen turvaamistoimi	17
3.4.1 Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko	17
3.4.2 Takavarikko todistelun turvaamiseksi	19
3.5 Turvaamistoimipäätös verojen ja maksujen perimisen turvaamiseksi	22
4 TÄYTÄNTÖÖNPANO	23
4.1 Hakijan vakuus ja vapautus vakuudesta	23
4.2 Väliaikainen ja lopullinen takavarikko	27
4.3 Torjuntavakuus	28
4.4 Selvitys kanteen nostamisesta pääasiassa	28
4.5 Hakijan vakuuden palauttaminen	29
5 ULOSMITTAUS JA TURVAAMISTOIMI	30
5.1 Ulosottokaaren soveltamisala	31
5.2 Ulosottooperuste	34
5.3 Vakuus	35
5.4 Kohtalonyhteys pääasiaan	36
5.5 Yhteiset menettelysäännökset	38
5.6 Takavarikon täytäntöönpano	41
5.7 Muun turvaamistoimen täytäntöönpano	44
6 LOPPUKOMMENTTI	47
LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

Suoritin oikeustradenomikoulutukseen kuuluvan harjoittelun Varsinais-Suomen ulosottovirastossa Turun toimipaikassa syksyllä 2011. Harjoitteluni aikana keskustelin opinnäytetyön tekemisestä ja kerroin mielenkiinnosta tehdä se ulosotosta. Useat keskustelut kihlakunnanvoutien kanssa toivat tulosta ja päädyimme aiheeseen, johon virastossakin kaivattiin ohjeistusta. Opinnäytetyön aiheeni on Turvaamistoimen täytäntöönpano ulosottovirastossa. Turvaamistoimia tehdään kuitenkin harvoin ja kiireellisesti, tästä syystä ohjeistus auttaisi, niin kihlakunnan ulosottomiehiä, kuin toimiston työntekijöitä virastossa.

Opinnäytetyöni kertoo yleistasolla eri turvaamistoimitapauksista, jossa tarkastellaan lainsäädännön ja kirjallisuuden valossa turvaamistoimiin liittyviä keskeisiä asioita. Opinnäytetyön liitteenä tulee olemaan täytäntöönpano-opas viraston henkilökunnalle, joka on lyhyt ja tiivis yhteenveto turvaamistoimista.

Opinnäytetyössä tulen käymään lävitse erityisesti turvaamistoimilainsäädäntöä sekä oikeudenkäymis- että ulosottokaaresta. Oikeudenkäymiskaaren 7 luku sisältää kolmessa alkupykälässään turvaamistoimien myöntämispäätösten varsinaiset tyypit; saamisturvaaminen, paremman oikeuden turvaaminen ja muuntyyppisten oikeuksien turvaaminen. Tulen käymään yksilöllisesti läpi eri turvaamistoimet. Tavoitteenani on tehdä toiminnallinen opinnäytetyö, jossa on yleistietoa antavan osan lisäksi pelkästään ulosottoviraston henkilöstön käyttöön tarkoitettu ohjeistus turvaamistoimen eri vaiheista.

Oikeudellisina lähteinä käytän virkamies- ja ulosotto-oikeudellista lainsäädäntöä ja kirjallisuutta. Muina lähteinä käytän oikeusministeriön palvelusivustoa ja viraston omia ohjeistuksia. Viimeaikaisista turvaamistoimista mm. kilpailukielloa koskevassa tapauksessa turvaamistoimen hakija ei tullut ajatelleeksi pääasianratkaisussa hakea vahingonkorvausta kilpailukiellon rikkomisesta. Eikä varsinaisesti esittänyt väitettä, että vastaaja on rikkonut kilpailukielloa. Päinvastainen, mutta hakijan kannalta kohtalokas tilanne on myös se, että hakee kilpailukielloa turvaamistoimena, mutta pääasiakanteessa ainoastaan vahingonkorva-

usta. Pääasiakanteessa on vaadittava myös kilpailukieltoa, muuten oikeus katsoo ettei turvaamistoimi ja pääasiakanne vastaa toisiaan.

2 ULOSOTTO JA TURVAAMISTOIMET

Ulosoton organisaatio koostuu ulosoton hallintoviranomaisista ja ulosottoviranomaisista. Ulosottoviranomaiset hoitavat ulosottotehtäviä ja hallintoviranomaiset hallintoasioita. Toiminnan helpottamiseksi maamme on jaettu ulosottopiireihin. Jokaisessa ulosottopiirissä on ulosottovirasto ja jokainen piiri hoitaa oman alueensa ulosottoasioita. (Oikeuslaitos 2012.) Hallintoyksikkö hoitaa erilaisia ulosottolaitoksen ja virastojen hallinnollisia tehtäviä. Näihin kuuluvat henkilöstösuunnittelu, virkojen täyttölupa-asiat, palkkauskysymykset, talousarvionsuunnittelu sekä talous- ja henkilöstöhallinto. (Valtakunnanvoudinvirasto 2012.)

Ulosottoviranomaisia ovat kihlakunnanvoudit ja kihlakunnanulosottomiehet sekä Ahvenanmaalla maakuntavouti ja avustavat ulosottomiehet. Ulosottolaissa on säädetty ulosottomiehen tehtäväkokonaisuudesta ja sitä koskevasta toimivallasta. Erikseen on mainittu vain kihlakunnan voudin yksinomaiset toimivaltaan kuuluvat tehtävät. Yksittäiset ulosottotehtävät tulevat hoidetuksi kihlakunnanulosottomiesten toimesta ja voutien tehtävänä on valvoa ulosottomiesten toimintaa ja huolehtia siitä, että toiminta on lainmukaista ja asianmukaista. (Ulosottokaari 15.6.2007/705; Linna 2008, 27.)

Ulosotto on avointa ja puolueetonta viranomaistoimintaa, jossa pyritään tehokkuuteen, joutuisuuteen ja tarkoituksenmukaiseen täytäntöönpanoon asianmukaisesti ja tarpeetonta haittaa aiheuttamatta. Velallisen suojaksi on säädetty tiettyjä rajoituksia, joiden puitteissa ulosottomies pyrkii täysimääräiseen täytäntöönpanoon. Ulosottomiehellä on myös neuvontavelvollisuus, joten velallista informoidaan viran puolesta esimerkiksi vapaakuukausista, mikäli niitä hänelle kuuluu. Tärkeää on pitää mielessä myös ulosottolaitoksen rehabilitaatiotehtävä, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että ulosottoimet suoritetaan vastaajan oma-toimisuutta ja asianosaisten sovinnollisuutta edistäen. Ulosottomiehen tulee ottaa huomioon sekä hakijan että velallisen oikeudet ja edut. (Linna 2008, 44-46.)

Ulosotto on laiminlyödyn velvoitteen täytäntöönpanoa. Tavallisimmin kysymys on rahasaatavien perinnästä. Oikeudenkäynnissä tutkitaan velkojan saatavan oikeellisuus ja määrätään velallisen maksuvelvollisuudesta. Jos oikeuden tuomiota ei vapaaehtoisesti noudateta, se pannaan täytäntöön ulosotossa. Tietyt julkisoikeudelliset saatavat, esimerkiksi verot ja eräät vakuutusmaksut, voidaan periä ilman tuomioistuimen päätöstä. Myös rikosoikeudelliset rahamääräiset seuraamukset, kuten sakot ja rikesakot, peritään ulosotossa. Lisäksi ulosottoviranomaisille kuuluu häätöjen, tuomioistuinten määräämien takavarikkojen sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpano. (Oikeuslaitos 2012.)

Ulosottoviranomaisen tehtävänä on olla puolueeton lainkäyttöviranomainen. Ulosotossa käytössä olevia perintäkeinoja ovat mm. maksukehotuksen lähettäminen sekä palkan ja omaisuuden ulosmittaus. Ulosottoviranomaiset pyrkivät siihen, että velallinen maksaa velkansa vapaaehtoisesti maksukehotuksella. Jos maksua ei saada, tehdään palkan, eläkkeen, elinkeinotulon tai omaisuuden ulosmittaus. Ulosmitattu omaisuus voidaan myydä. (Oikeuslaitos 2012.)

Suomessa ulosottotehtävät on annettu ulosottoviranomaisille, jotka toimivat asiassa virallisperiaatteen mukaan sen jälkeen kun asia on tullut vireille. Ulosottomies vie toisin sanoen täytäntöönpanoa viran puolesta eteenpäin ilman, että hakijan täytyy esittää vaatimuksia esimerkiksi ulosmittauksesta tai myynnistä. Vastaavasti ulosottomies ottaa erältä osin viran puolesta huomioon velallisen edun, esimerkiksi tarkistaa, ettei saatava ole vanhentunut, sekä noudattaa ulosmittauskieltoja ja – rajoituksia sekä erottamisetüsäännöksiä. (Linna 2008, 44.)

Täytäntöönpanon tarkoitus vaatii, että täytäntöönpanotehtävät hoidetaan joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Tämä tehokkuusperiaate on itsestään selvä vaatimus ulosottolaitokselle. Ulosottolaitos ei toimi itseään tai valtiota varten, vaan toteuttaa sen, minkä tuomioistuin on asiassa päättänyt. Jos toteutus ei yllä riittävään tehokkuuteen, hakijan oikeussuojavaade jää perusteetta vajeaksi. (Linna 2008, 44-45.)

Suurten asiamäärien hoitaminen perustuu summaarisuusperiaatteeseen. Se tarkoittaa, ettei ulosottomenettely ole täysitutkintaista riitaisen asian tuomioistuinkäsittelyn tapaan. Ulosotossa voidaan edetä, jollei väitteitä tai vaatimuksia esitetä eikä myöskään ulosottomies huomaa selvittämistä vaativia seikkoja. Summaarisuus näkyy esimerkiksi siinä, että ulosottomies voi olettaa velallisen omistavan hallussaan olevan irtaimen esineen. Sama koskee kiinteistöä, johon velallisella on lainhuuto. (Linna 2008, 45.)

Myös attraktioperiaatteella on välillisesti liittymäkohtia tehokkuusvaatimukseen. Attraktioperiaate tarkoittaa aineellisten riitakysymysten, kuten omistusoikeusriidan, käsittelemistä ensiasteen ulosottomenettelyssä. Attraktioperiaatetta ilmentää se, että ulosottoasiassa voidaan antaa osoitus väli oikeudenkäyntiin vain suhteellisen tiukkojen edellytysten täytyessä. Voimakas lähtökohta siis on, että ulosottomies ratkaisee itse ulosoton aikana esiin tulleet riitakysymykset. Valittamalla ulosottomiehen päätöksestä asia voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. (Linna 2008, 45.)

Samanaikaisesti tehokkuuden kanssa on toimittava myös asianmukaisesti. Aiemmin puhuttiin ”hyvästä ulosottotavasta”. Asianmukaisuusperiaate tarkoittaa sitä, että ulosottoviranomaiset toimivat tavalla, joka edistää luottamusta ulosotointia kohtaan. Ulosottomies ei saa käyttää toimivaltuuksiaan ja harkintavaltansa sopimattomasti eikä täytäntöönpanolle vieraiden pyrkimysten toteuttamiseksi. Ulosottomies ei saa väärinkäyttää asemaansa ja saamiaan tietoja. Asianmukaisuus tarkoittaa samalla ulosottohenkilöstön asiallisuutta ja hyvää käytöstä. Keskeisesti asianmukaisuuteen kuuluvat menettelylliset oikeusturvan takeet, kuten asianosaisten ja sivullisten kuuleminen, ulosottomiehen päätöksenteon laadukkuus sekä ulosoton oikeussuojakeinojen, kuten valituksen mahdollisimman laaja käytettävyys. (Linna 2008, 45.)

Lähellä asianmukaisuuden periaatetta on myös avoimuusperiaate. Avoimuutta ilmentää lähtökohtainen ulosottoasioiden julkisuus etenkin asianosaisiin, mutta tietyissä rajoissa myös ulkopuolisiin nähden. Avoimuuteen kuuluu myös ulosottomiehellä oleva neuvontavelvollisuus, velalliselle tulee kertoa esimerkiksi tämän oikeudesta saada helpotuksia ulosottoon. (Linna 2008, 45-46.)

Ulosotossa vanhastaan keskeinen periaate on, ettei täytäntöönpanossa saa aiheuttaa kenellekään tarpeetonta haittaa ja vahinkoa. Tätä voidaan nimittää suhteellisuusperiaatteeksi. Kyseessä on keinojen ja päämäärien oikeasuhtainen mitoittaminen. Useasta käytettävissä olevasta keinosta tulee valita se, joka aiheuttaa vähiten haittaa. Lisäksi useissa asiakohteisissa säännöksissä on tarkempi suhteellisuusperiaatteen kriteerejä. (Linna 2008, 46.)

Turvaamistoimea haetaan tuomioistuimelta turvaamaan jokin oikeus ennakoita, tulevan oikeudenkäynnin ajaksi. Turvattava oikeus voi olla esimerkiksi rahasaaminen, patentin loukkaamattomuus, parempi oikeus tiettyyn esineeseen, sopimuksen noudattaminen tai sen rikkomisen ehkäiseminen tai todisteiden säilyminen – tyypillisesti ennakoita, tulevan oikeudenkäynnin ajaksi. Koska oikeudenkäynnit ovat usein pitkäkestoisia, saattaa hakijan oikeuden toteutuminen vaarantua tänä aikana esimerkiksi siksi, että vastapuoli pyrkii hukkaamaan varallisuuttaan, siirtämään hakijalle kuuluvan esineen hakijan ulottumattomiin tai muutoin toimimaan tavalla, joka vaarantaa hakijan oikeuden. (Lappeteläinen, 2011)

Toisin kuin tuomion oikeudenkäynnissä, turvaamistoimipäätöksen voi joissain tilanteissa saada jopa samana päivänä kuin hakemus oikeudelle esitetään – vastapuolta kuulematta. Tällöin on kyse ns. väliaikaisesta turvaamistoimesta. Väliaikainen turvaamistoimipäätös pannaan täytäntöön sellaisenaan. Täytäntöönpanon jälkeen vastaajalla on mahdollisuus lausua asiasta tai vastaajaa kuullaan, minkä jälkeen tuomioistuin antaa asiassa ns. lopullisen turvaamistoimipäätöksen. Mikäli lopullinen päätös on hakijalle myönteinen, tulee hakijan pysyttääkseen turvaamistoimella (väliaikaisesti) saatu tilanne yllä panna vireille määrääjässä ns. pääasiakanne, jossa osapuolten välinen erimielisyys lopullisesti ratkaistaan. (Lappeteläinen, 2011)

Suurin osa turvaamistomiasioista on OK 7 luvun mukaisia saamistakavarikkoja, joissa vastapuolen omaisuutta määrätään takavarikkoon saamisen määrän verran. Oikeudenkäymiskaassa säänneltyjen saamis- ja esinetakavarikon sekä ns. yleisen turvaamistoimen lisäksi turvaamistoimista säädetään mm. patenttilaissa, pakkokeinolaissa, verotakavarikkolaissa, tavaramerkkilaissa, laissa so-

pimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa sekä laissa todistelun turvaamisesta teollisuus- ja tekijänoikeuksia koskevista riita-asioissa. Vaikka mitään turvaamistoimitilanteelle ”tyypillistä” intressin määrää ei voidakaan sanoa, useimmiten kyse on kuitenkin hakijan kannalta merkittävästä rahamäärästä tai muuten hakijalle erityisen merkityksellisestä asiasta. (Lappeteläinen, 2011)

Turvaamistoimimääräyksen saamisen kynnys on erityisesti saamis- ja esineta-kavarikon kohdalla oikeuskäytännössä muotoutunut varsin alhaiseksi. Vastapainona tälle on hakijavakuuden asettamisvaatimus ja turvaamistoimen hakijan ankara vastuu. Saadakseen turvaamistoimen täytäntöönpanoon tai täytäntöön-pantavaksi, hakijan tulee asettaa ulosottomiehelle vakuus niistä potentiaalisista vahingoista, joita vastapuolelle voi turvaamistoimen täytäntöönpanosta aiheu-tua. Toisaalta tietyissä ns. etukäteisnautintatilanteissa (tilanne, jossa turvaamis-toimipäätöksellä päästään jo siihen lopputulokseen, jota pääasiakanteella hae-taan) kynnys puolestaan on melko korkealla. Turvaamistoimipäätös itsessään on valituskelpoinen, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että turvaamistoimiasia saattaa elää omaa elämäänsä esimerkiksi hovioikeudessa pääasiakanteen ol-lessa käsittelyssä käräjäoikeudessa tai välimiesmenettelyssä. (Lappeteläinen, 2011)

Valitusoikeus on ulosottoasioissa laaja. UK 11:1.1:n mukaan valittaa voidaan täytäntöönpanotoimesta ja ulosottomiehen päätöksestä. Valittajana voi olla se, kenen etua asia koskee. Ulosottomies tekee ulosottoasiassa tyypillisesti useita peräkkäisiä päätöksiä ja toimia. Vireilletulon yhteydessä saatetaan ratkaista velallisen esittämä vanhentumis- tai maksuväite taikka esteellisyysväite. Ulosmittausmenettelyssä voidaan joutua ratkaisemaan sivullisen omistusoikeusväite tai velallisen erottamisetua koskeva vaatimus. Seuraavaksi ulosottomies tekee varsinaisen ulosottopäätöksen, toimittaa myynnin ja päättää lopuksi varojen jaosta. Myynnistä saattaa tulla erimielisyyttä muun muassa myyntitavasta, alimmasta hyväksyttävästä tarjouksesta tai etuoikeudesta. (Linna 2008, 246-247.)

2.1 Edut ja haitat

Turvaamistoimi on vahva ase vastapuolta vastaan. Joissakin tapauksissa se saattaa käytännössä pakottaa vastapuolen suostumaan hakijan vaatimukseen ilman oikeudenkäyntiä. Toisaalta se on väärin käytettynä kohtalokas keino, perusteettomasti haettu turvaamistoimi saattaa pahimmassa tapauksessa aiheuttaa hakijalle vahingonkorvausvelvollisuuden vastapuolta kohtaan. (Lappeteläinen, 2011)

Monilla asiakkailla on jonkinlainen käsitys turvaamistoimen mahdollisuudesta, ja jotkut jopa suoraan pyytävät asianajajaa hakemaan turvaamistointia. Toisinaan asiakkaan käsitys turvaamistoimen eduista, haitoista ja käyttökelpoisuudesta konkreettisessa tilanteessa voi kuitenkin olla väärä. Asianajajan on kerrottava näistä asioista tarkasti asiakkaalleen. Turvaamistoimitilanne aktualisoituu monesti yllättävässä tilanteessa, ja asiakkaalla saattaa olla (perustellusti tai perusteettomasti) kova kiire ryhtyä tiukkoihin toimiin vastapuolta vastaan, esimerkiksi turvaamistoimea hakemalla. Asianajajan informaatiovelvollisuus asiakasta kohtaan korostuu tällaisissa olosuhteissa, asianajaja ei saa ”hämääntyä” tilanteen kiireellisyydestä, tärkeydestä ja kenties suuresta intressistä, vaan asiakkaan kanssa on käytävä läpi se, mitä turvaamistoimen hakeminen käytännössä käsillä olevassa tilanteessa tarkoittaa. Mitä riskejä siihen liittyy, mitkä ovat hakemuksen menestymismahdollisuudet, minkälainen vakuus asiassa arviolta tulee maksettavaksi jne. (Lappeteläinen, 2011)

Asiakkaan on puolestaan tämän tiedon varassa tehtävä lopullinen päätös siitä, miten asiassa edetään. Asianajaja voi joutua ikävään tilanteeseen, jos hätäisesti ja väärin perustein haetun turvaamistoimen perusteet osoittautuvat myöhemmin vääriksi, ja vastapuoli kärsii sen johdosta mittavia vahinkoja. Asiakkaalle saattaa tulla yllätyksenä turvaamistoimen täytäntöönpanon peruttaminen oikeudenkäynnin kestäessä, ja asiakkaan ankara korvausvelvollisuus vastapuolta kohtaan. Tällöin asianajaja ei välttämättä kohtaa pelkästään harmistunutta tai vihaista asiakasta, vaan saattaa tilanteesta ja asianajajan neuvonannossa il-

menneestä puutteellisuudesta riippuen saada asiakkaan jopa tekemään kante-
lun asianajajan toiminnasta asianajajaliittoon. (Lappeteläinen, 2011)

Oikeassa tilanteessa oikein käytettynä turvaamistoimi on kuitenkin tehokas oi-
keussuojakeino oikeudenmenetyksen uhatessa, ja jos kuluminen uhkaa vaaran-
taa oikeuden toteutumisen kokonaan. Turvaamistoimi on erityisen käyttökelpoi-
nen tilanteessa, jossa tarvitaan ”yllätysmomenttia”, esimerkiksi, jos on syytä
epäillä, että velallinen pyrkii siirtämään omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin
jättääkseen velkansa maksamatta. Viimeistään maksuvaatimuksen esittäminen
tai haastehakemuksen jättäminen saattaa aktualisoida tällaisen toimen, mutta
turvaamistoimella tällainen velallinen päästään yllättämään ennen kuin omai-
suuden hukkaaminen tapahtuu. Sama koskee mitä tahansa tilannetta, jossa
vaatimuksen esittäminen vastapuolelle saattaisi vaarantaa koko oikeuden toteu-
tumisen lopullisesti. (Lappeteläinen, 2011)

Turvaamistoimen hakemista on syytä harkita huolellisesti: hakijan vastuu perus-
teettomasta turvaamistoimesta on ankaraa, eli tuottamuksesta riippumatonta.
Mikäli turvaamistoimi myöhemmin osoittautuu perusteettomaksi, tulee hakijan
korvata vastapuolelle tästä aiheutunut vahinko täysimääräisesti. Maksu suoriteta-
aan ensisijaisesti hakijan asettamasta hakijavakuudesta. Jos se ei riitä, hakija
vastaa lopustakin. Tämän vuoksi turvaamistointa ei ole tarkoituksenmukaista
hakea ”muuten vain”, vailla perusteita tai puhtaassa kiusaamistarkoituksessa.
(Lappeteläinen, 2011)

Turvaamistoimi on tehokas ja varsin käyttökelpoinen keino monenlaisten oike-
uksien turvaamiseksi. Turvaamistoimia on luonnollisesti mahdollista hakea
myös kiusantekomielessä: niillä voi tehokkaasti vaikeuttaa esimerkiksi kilpailijan
liiketoimintaa. Koska tuomioistuimella ei monestikaan (varsinkaan väliaikaisen
turvaamistoimiasian kohdalla) ole käsittelyn summaarisuudesta johtuen mahdol-
lisuuksia tutkia hakijan todellisia motiiveja tai hakemuksessa esitettyjen väittei-
den todenperäisyyttä kuin vain melko pintapuolisesti, kiusantekomielessä tehty,
uskottavasti muotoiltu hakemus saattaa hyvinkin menestyä. (Lappeteläinen,
2011)

Turvaamistoimihakemuksia tehdään varmasti osittain myös puhtaassa kiusantekomielessä – niitä käytetään strategisena aseena esimerkiksi kilpailijaa tai sopimuskumppania vastaan. Tällainen menettely lienee kuitenkin melko poikkeuksellista – johtuen varmasti yhtäältä hakijavakuuden asettamisvelvollisuudesta ja toisaalta hakijan ankarasta vastuusta. (Lappeteläinen, 2011)

2.2 Materiaaliset pääkohdat

Turvaamistoimen materiaaliset pääkohdat jakautuvat neljään ryhmään:

- 1) Vaade-edellytys: hakijalla tulee todennäköisesti olla oikeussuojakelpoinen vaade, joko rahasaaminen tms. OK 7:1 tai parempi oikeus vastapuolen määräysvallassa olevaan tiettyyn esineeseen tms. varallisuusobjektiin OK 7:2 taikka muuntyyppisten oikeuksien turvaamiseksi OK 7:3 puitteissa ('melkein mikä tahansa' kannekelpoinen) muu oikeus, etuus tms. vaade.
- 2) Vaaraedellytys: hakijan vaateen reaalisen toteutumiskelpoisuuden tulee oletettavasti olla akuutissa vaarassa: hukkaamisvaara tai OK 7:3 haittavaara.
- 3) Hakijavakuus. so. hakijan velvollisuus asettaa kattava vakuus vastapuolen hyväksi on vasta turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanovaiheen asia ja täytäntöönpanon edellytys, ei siis turvaamistoimihakemuksen hyväksymisen edellytys. Tuomioistuimelle kuuluu 'vain' kysymys hakijavakuudesta vapauttamisesta, minkä OK 7:7 sallii vain erittäin poikkeuksellisesti ja siis hyvin tiukoin kriteerein. Muodostaahan hakijavakuus, vastapainona 1- ja 2-kohtien hakijaetuisesti 'keskimäärin matalille' näyttökynnyksille, aivan keskeisen elementin vastapuolen oikeusturvatakeissa, yhdessä seuraavan (4) kanssa.
- 4) Ankaruus vastuu, so. hakijan ankara eli tuottamuksesta riippumaton vahingonkorvausvastuu kaikista aiheettomaksi osoittautuvan turvaamistoimen vastapuolelle synnyttämistä vahingoista. (Havansi 2000, 1171.)

3 YLEISIMMÄT OIKEUDENKÄYMISKAAREN MUKAISET TURVAAMISTOIMET

Turvaamistoimet ovat käytännön oikeuselämän ja oikeudenhoidon kannalta merkittävä osa oikeussuojajärjestelmää. Turvaamistoimen avulla velkoja tai muunlaisen oikeuden haltija (turvaamistoimen hakija) pystyy väliaikaisesti suo-
jautumaan vastapuolen mahdollisia, hakijan oikeutta vaarantavia toimia vas-
taan. Voidaan myös sanoa, että yhteiskunnan kehityksen myötä tällaisen väliai-
kaisen oikeussuojan merkitys on entisestään korostunut. Erityisesti nopeatahti-
sen liike-elämän näkökulmasta täysimittainen oikeudenkäynti saattaa näyttäytyä
varsin hitaana akuuttien oikeudellisten ongelmien ratkaisukeinona. Hakijan kan-
nalta onkin keskeistä, että tehokas turvaamistoimi voidaan antaa ja panna täy-
täntöön nopeasti ja tarvittaessa vastapuolelle yllätyksellisesti. (Leppänen 2008,
1106-1107.)

Toisaalta on pidettävä huolta vastapuolen oikeusturvasta. Hakija ei vielä ole
näyttänyt väittämänsä oikeutta oikeudenkäynnissä toteen eikä oikeutta ole
tuomiolla vahvistettu. Kyse on vasta hakijan todennäköisestä oikeudesta. Haki-
jan vaatimus saattaa tulla myöhemmin oikeudenkäynnissä hylätyksi, jolloin tur-
vaamistoimi on aiheeton. Vastaajalle on tällä välin saattanut aiheutua suurtakin
vahinkoa, ajatelkoon esimerkiksi, että merkittävä osa yrityksen omaisuudesta
on ollut takavarikossa tai että yritystä on kielletty markkinoimasta päätuotettaan.
Vastaajan kannalta keskeisiä ovatkin turvaamistoimiin liittyvät oikeusturvame-
kanismit, erityisesti hakijan vahingonkorvausvastuu aiheettomasta turvaamis-
toimesta. Turvaamistoimien ja niiden täytäntöönpanon sääntelyssä on pitkälti
kysymys näiden erisuuntaisen intressien, hakijan oikeussuojan ja vastapuolen
oikeusturvan, punninnasta ja yhteensovittamisesta. (Leppänen 2008, 1106-
1107.)

3.1 Turvaamistoimipäätös saamisen vakuudeksi (OK 7:1)

Yleisin turvaamistoimipäätösten laji on maksuvelvoitteen täytäntöönpanon turvaaminen. Tuomioistuin määrää tällöin vastaajan irtainta tai kiinteää omaisuutta pantavaksi takavarikkoon niin paljon, että saaminen tulee turvatuksi. Hakijalla on oltava saaminen samoin kuin velallisen taholta on oltava todellinen omaisuuden hukkaamisvaara. Hakijan saamisesta riittää todennäköisyysnäyttö ja hukkaamisvaarasta useasti pelkkä väite. Hukkaamisvaaraksi on riittänyt ”ettei vaara ole varsin epätodennäköinen” (KKO:1994:132)

3.2 Paremman oikeuden turvaaminen (OK 7:2)

Jos hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on parempi oikeus vastaajan hallussa olevaan esineeseen tai omaisuuteen, tuomioistuin voi määrätä esineen tai omaisuuden takavarikkoon, jottei hakijan oikeus vaarantuisi ennen ulosottokelpoisen ratkaisun syntymistä. Hakijalla on oltava parempi oikeus ja vastaajalla hukkaamisvaara.

3.3 Turvaamistoimipäätös muusta oikeudesta (OK 7:3)

Jos hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on vastapuolta vastaan muu kuin edellä mainituissa OK 7:1 ja 7:2 lain kohdissa tarkoitettu oikeus, joka voidaan toteuttaa ulosottokelpoisella ratkaisulla. On olemassa vaara, että vastapuoli tekemällä jotain, ryhtymällä johonkin, laiminlyömällä jotakin tai jollakin muulla tavoin estää tai heikentää hakijan oikeuden toteutumista tai olennaisesti vähentää sen arvoa tai merkitystä. Tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää vastapuolta tekemästä jotain tai määrätä tekemään jotain, oikeuttaa hakijan tekemään tai teettämään jotakin, määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi toimitsijan haltuun ja hoitoon tai määrätä jostakin muusta toimenpiteestä, joka on tarpeen hakijan oikeuden turvaamiseksi.

Lisäksi Eerik Anttisen tekemän tutkielman mukaan OK 7:3:n soveltamisalan yleisyys aiheuttaa samalla myös ongelmia. Oikeuskäytäntö on osoittanut, että yleisessä turvaamistoimessa ei ole yhtenäistä soveltamiskynnystä, joka kattaisi kaikki säännöksen sisään sopivat tapaukset. Niinpä säännökseen voidaan vedota sen soveltamisedellytysten täytyessä lähtökohtaisesti aina. Tällaisia soveltamisedellytyksiä ovat vaara- ja vaade- sekä intressiharkintaedellytys. Useissa erityislaeissa on kuitenkin omia turvaamistoimityyppisiä säännöksiä, jotka eivät poissulje OK 7:3:n käyttömahdollisuutta, vaan hakijalla on mahdollisuus vedota kumpaan tahansa säännökseen.

3.4 Rikosperusteinen turvaamistoimi

3.4.1 Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

Pakkokeinolain 3 luku käsittelee rikosprosessin yhteydessä päätettävää hukkaamiskieltoa ja vakuustakavarikkoa. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin, mutta tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi laittaa väliaikaisesti omaisuutta hukkaamiskieltoon tai takavarikkoon, kunnes tuomioistuin päättää asiasta. Tuomioistuimen päätös tulee ulosottoprosessissa täytäntöönpantavaksi. Vakuutta täytäntöönpanosta mahdollisesti aiheutuvan vahingon varalta ei kuitenkaan tarvitse asettaa, ellei tuomioistuin erityisestä syytä velvoita asianomistajaa siihen. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Voimassa olevan pakkokeinolain hukkaamiskiellosta ehdotetaan luovuttavaksi, jolloin ainoaksi pakkokeinolain mukaiseksi turvaamistoimeksi jäisi vakuustakavarikko. Sen käyttöalaa kuitenkin laajennettaisiin siten, että omaisuutta saataisiin määrätä vakuustakavarikkoon myös rikokseen perustuvan hyvityksen maksamisen turvaamiseksi. Vakuustakavarikon kohteena olevan henkilön oikeusturvaa edistäisi ehdotus, jonka mukaan hänellä olisi vakuustakavarikon aikana oikeus vaatia tuomioistuinta ratkaisemaan, onko vakuustakavarikko pidettävä voimassa. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Pakkokeinolain 3 luvun hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksistä säädetään luvun 1 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan, jos on olemassa vaara, että se jota on syytä epäillä rikoksesta tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon enintään määrä, joka oletettavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta. Pykälän 2 momentissa säädetään, että jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä 1 momentissa tarkoitetun saamisen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon eli vakuustakavarikkoon. Pykälän 3 momentin mukaisesti hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon voidaan panna myös oikeushenkilön omaisuutta yhteisösakon maksamisen turvaamiseksi. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Luvun 2 §:n 1 momentin mukaan hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin. Pykälän 2 momentin mukaan vaatimuksen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voi tehdä asian käsittelyvaiheesta riippuen tutkinnanjohtaja, syyttäjä tai itselleen tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi asianomistaja. Luvun 3 §:n mukaisesti tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa panna omaisuutta väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Tuomioistuimen toimesta tapahtuvasta hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoamisesta säädetään 4 §:ssä. Tuomioistuimen on 6 §:n mukaan pääasian ratkaistessaan lausuttava hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon voimassa pitämisestä. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Luvun 6 a §:ssä ovat säännökset hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättämisestä vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on 8 §:n mukaan muuten soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottokaassa ja ulosottoasetuksessa on säädetty hukkaamiskiellosta ja takavarikosta. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Eerik Anttisen tekemän tutkielman mukaan, nykyisessä turvaamistoimisääntelyssä hukkaamis- ja myymiskielto on sulautettu takavarikkoa koskevaan sääntöön siten, että tuomioistuin määrää turvaamistoimesta päättäessään ainoastaan takavarikosta. Ulosottoviranomainen ratkaisee vasta takavarikkopäätöksen täytäntöönpanovaiheessa sen, vaatiiko hakijan oikeuden turvaaminen hallinnan poisottamista vai riittääkö omaisuuden julistaminen hukkaamiskieltoon.

3.4.2 Takavarikko todistelun turvaamiseksi

Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa käsittelee erikseen luetelluissa laeissa säädettyjen teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaamista koskevissa asioissa todistelun turvaamiseksi määräävästä takavarikosta tai muusta toimenpiteestä. Täytäntöönpanossa ulosottomies määrätään panemaan takavarikkoon aineistoa, jolla voidaan olettaa olevan todisteena merkitystä. Ulosottomiehellä on myös oikeus ottaa valokuvia, kopioita ja näytteitä, tehdä kuva- ja ääninauhoitteita sekä ryhtyä muuhun toimenpiteeseen, joka on tarpeen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanossa. Täytäntöönpanossa noudatetaan soveltuvin osin muutoin, mitä ulosottokaareissa on säädetty OK 7 luvun nojalla määrätyn turvaamistoimen täytäntöönpanosta. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Takavarikkoa koskevat uuden pakkokeinolain säännökset säilyvät pääosin ennallaan, mutta asiakirjan takavarikoiminen pyritään mahdollisimman pitkälle korvaamaan sen jäljentämisellä, mistä aiheutuu lainsäädännön täydentämistarve. Lakiin otetaan lisäksi uudet säännökset esimerkiksi uudelleen takavarikoimisesta tai jäljentämisestä. Myös parempaa oikeutta takavarikon kohteeseen koskevan asian käsittelyä säännellään nykyistä tarkemmin. Uudessa pakkokeinolaisissa ehdotetaan säädettäväksi myös takavarikoimisen sijasta suoritettavista toimenpiteistä eli esineen hävittämisestä, ottamisesta valtion käyttöön ja myymisestä. Uusi pakkokeinolaki tulee voimaan 1.1.2014. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Takavarikosta säädetään pakkokeinolain 4 luvussa. Takavarikon edellytyksistä säädetään luvun 1 §:ssä. Esine tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi. Takavarikko voi kohdistua myös dataan eli tietoon, joka on tietokoneessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla. Takavarikon kohteena voi 18 §:n mukaan olla lisäksi aine tai esineestä irrotettu osa. Luvun 2—4 §:ssä säädetään asiakirjan takavarikosta, postilähetyksen ja sähkösanoman takavarikosta sekä lähetyksen pysäyttämistä takavarikkoa varten. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Lukuun on vuonna 2007 Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 59—60/2007) voimaansaattamisen yhteydessä lisätty 4 a—4 c §:t, jotka koskevat tietojärjestelmiä ja dataa. Samalla luvun 1 §:ää on muutettu. Luvun 4 a §:n 1 momentin mukaan tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä tai muu henkilö on velvollinen antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä tiedossaan olevat takavarikon toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot. Pykälän 2 momentin mukaan henkilöä voidaan kuulustella tuomioistuimessa siten kuin esitutkintalain 28 §:ssä säädetään, jos hän kieltäytyy antamasta tietoja. Pykälän 1 ja 2 momentissa säädetty ei koske epäiltyä eikä henkilöä, joka esitutkintalain 27 §:n mukaan on oikeutettu tai velvollinen esitutkinnassa kieltäytymään todistamasta. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Luvun 4 b §:ssä säädetään datan säilyttämismääräyksestä. Se voidaan 1 momentin mukaan antaa tapauksissa, joissa on syytä olettaa, että data, jolla voi olla merkitystä tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi, häviää tai sitä muutetaan. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi tällöin määrätä sen, jonka hallussa tai määräysvallassa data on, ei kuitenkaan rikoksesta epäiltyä, säilyttämään sen muuttumattomana. Tämä koskee pykälän 2 momentin mukaan myös siinä tarkemmin määriteltyä liikennetietoa. Esitutkintaviranomaisella ei 3 momentin mukaan ole säilyttämismääräyksen nojalla oikeutta saada tietoonsa viestin, liikennetiedon tai muun tallennetun tiedon sisältöä. Datan säilyttämismääräyksen kestoista ja salassapitovelvollisuudesta säädetään luvun 4 c §:ssä. Määräys

annetaan enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Säilyttämismääräyksen saanut on rangaistuksen uhalla velvollinen pitämään salassa saamansa määräyksen. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Luvun 5 §:n mukaan takavarikoimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tuomioistuin saa päättää siitä syytettä käsitellessään. Tuomioistuimen on syyteasian ratkaistessaan päätettävä, onko takavarikko pidettävä edelleen voimassa, kunnes asiasta toisin määrätään (15 §). Takavarikko voidaan määrätä vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta (15 a §), jolloin takavarikosta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa saatettava päätös käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Oikeusapupyynnön johdosta takavarikko voidaan määrätä, kun esine, asiakirja tai data voi olla todisteena rikosasiassa taikka se on rikoksella joltakulta viety. Esine voidaan takavarikoida myös, jos se on julistettu rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että se tullaan julistamaan menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävässä asiassa. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Takavarikoitavan esineen haltuunottamisesta poliisimiehen toimesta säädetään 6 §:ssä. Sille, jonka luona esine takavarikoidaan tai otetaan haltuun ja joka tuolloin ei ole saapuvilla, on 7 §:n mukaan ilmoitettava takavarikosta tai haltuunottamisesta. Eräiden asiakirjojen avaamista ja tutkimista, pöytäkirjaa ja todistusta sekä takavarikoidun esineen säilyttämistä koskevat säännökset ovat 8—10 §:ssä. Esine voidaan myös jättää haltijalleen, jollei sen voida katsoa vaarantavan takavarikon tarkoitusta. Poliisipiirin päällikkö voi määrätä takavarikoidun esineen heti myytäväksi, jos se on helposti pilaantuva, pian häviävä, arvoltaan nopeasti aleneva tai erittäin kallishoitoinen. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Takavarikko on luvun 11 §:n mukaan kumottava niin pian kuin se ei enää ole tarpeen ja myös, jollei syytettä sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa korkeintaan neljäksi kuukaudeksi kerrallaan. Se, jota takavarikko koskee, voi 13 §:n nojalla jo ennen syytteen nostamista saattaa takavarikon voimassapitämistä koskevan

asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Takavarikon kumoamisesta päättää 14 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Milloin tuomioistuin on päättänyt takavarikoimisesta tai määrännyt 13 §:ssä tarkoitettua vaatimuksesta antamalla päätöksellä takavarikon pidettäväksi voimassa taikka oikeudenkäynnissä on esitetty takavarikoituun esineeseen kohdistuva vaatimus, asiasta päättää kuitenkin tuomioistuin. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

Tuomioistuimen takavarikkoa koskevasta päätöksestä saa luvun 16 §:n mukaan valittaa erikseen. Valitus ei estä esineen takavarikoimista. Takavarikon voimasaoloajan pidentämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Luvun 17 §:ssä on vielä säännöksiä takavarikossa olleen esineen palauttamisesta, mihin vaikuttavat myös siviilioikeudelliset säännökset. Esine voi siirtyä valtiolle tai löytäjälle silloin, kun ei ole tiedossa henkilöä, jolla olisi oikeus esineeseen. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.)

3.5 Turvaamistoimipäätös verojen ja maksujen perimisen turvaamiseksi

Veron, julkisen maksun ja muun sellaisen julkisoikeudellisen tai siihen rinnastettavan rahasaamisen, joka saadaan ulosmitata ilman tuomiota tai päätöstä perimisen turvaamiseksi voidaan myöntää takavarikko samoin kuin edellä OK 7 luvussa on säädetty. Erona asiassa on se, että niin sanottua pääasiakannetta ei ajeta tuomioistuimessa, koska varsinainen ulosotto-perintä voidaan toteuttaa hallinnollisella velkojan toimittamalla maksuunpanopäätöksellä. Vaikka velkoja voi itse tehdä ulosottokelpoisen maksuunpanopäätöksen, voi käytännössä kulu pitkäkin aika esim. verotarkastuksessa havaitusta lisäveron määräämistarpeesta ulosottokelpoisen maksuunpanopäätöksen perusteella toimitettuun ulosmittaukseen, joten turvaamistoimipäätöksen hakemiseen on tällaisissakin asioissa omaisuuden hukkaamisvaaran vuoksi käytännön tarvetta. Tarkemmat säännökset asiasta on laissa verojen ja maksujen perimisen turvaamisesta 18.5.1973/395. Vakuutta täytäntöönpanosta aiheutuvan vahingon varalta ei tarvitse asettaa hakijoiden ollessa ulosotossa yleisesti vapautettuja vakuudenasettamisvelvollisuudesta. (Ulosottovirasto 2011)

4 TÄYTÄNTÖÖNPANO

4.1 Hakijan vakuus ja vapautus vakuudesta

Turvaamistoimipäätöstä ei saa panna täytäntöön, ellei hakija aseta ulosottomiehelle panttia tai takausta mahdollisesta vahingosta, mikä turvaamistoimenpiteestä voi syntyä vastapuolelle. Tuomioistuimella on myös mahdollisuus vapauttaa hakija vakuuden asettamisvelvollisuudesta. Vakuutta harkittaessa lähtökohdana tulee olla täytäntöönpanosta mahdollisesti aiheutuva vahinko, mihin vaikuttavat monet tekijät. (Ulosottovirasto 2011)

Hakijan velvollisuudesta asettaa vakuus on kaksi poikkeusta. Ensinnäkin tuomioistuin voi hakemuksesta vapauttaa hakijan asettamasta vakuutta. Edellytyksenä on, 1) että hakija havaitaan siihen kykenemättömäksi ja 2) että hänen oikeuttaan voidaan pitää ilmeisen perusteltuna (OK 7:7). Tuomioistuinikäytännössä vakuudesta vapauttamiseen on – perusteellisesti – suhtauduttu tietävästi varsin pidättyvästi. Toiseksi tämänkin vakuuden asettamisesta ovat vapautettuja ne UK 3:44:ssä luetellut luotettavat, julkisen valvonnan alaiset hakijat, jotka muutoinkin on vapautettuja hakijavakuuden asettamisesta. Ulosottomiehellä on kuitenkin oikeus tarvittaessa vaatia vakuus luotto- tai vakuutuslaitokselta. (Lepänen 2008, 1114)

Saamisen vakuudeksi määrätyssä takavarikossa myös turvattavan saatavan määrällä on luonnollisesti merkitystä vakuuden suuruuteen. Vastaajalle aiheutuneen vahinkojen määrä ei yleensä voi olla sama kuin haetun takavarikon määrä. Kuitenkin vastaaja joutuu kuitenkin torjuakseen mielestään aiheettoman turvaamistoimen täytäntöönpanon asettamaan torjuntavakuudeksi haetun takavarikon suuruisen torjuntavakuuden. Siihen nähden kohtuullista, että hakijankin vakuus mittaluokaltaan vastaa torjuntavakuutta. Tämä voi olla kuitenkin vain lähtökohta vakuuden arvioinnissa, joten vakuuden lopullinen arvo on yleensä jotain muuta, koska vakuuden tulee vastata toimenpiteestä mahdollisesti syntyvää vahinkoa, ei haetun takavarikon määrää. Mikäli takavarikkopäätöksessä on

vastaajalle asetettu uhkasakko (OK 7:3), voi uhkasakko usein toimia vastaavasti lähtökohtana vakuusharkinnassa, koska uhkasakon määrä peilaa usein intressin suuruutta. Vakuus ei tällöinkään yleensä muodostu uhkasakon suuruiseksi. (Ulosottovirasto 2011)

Jotta vakuuden määrä voidaan määritellä, tulee harkita, mitä kaikkea toimenpiteestä aiheutuvaan vahinkoon voi kuulua. Vahinkoon kuuluu itse takavarikon kohteeksi joutuneesta omaisuudesta, ja sen hallintavallan rajoituksesta aiheutuva vahinko. Mikäli takavarikoitua omaisuutta oltaisiin oltu realisoimassa, mahdollinen omaisuuden arvon alennus takavarikkoaikana olisi selvimmin tällaista vahinkoa. Liike-elämässä likvidin rahan tai vaihto-omaisuuden takavarikointi voi aiheuttaa suurta vahinkoa liiketoiminnan keskeytymisenä tai jopa loppumisena konkurssimenettelyyn. Vahinkoa voi olla niin monenlaista, ettei sellaisen etukäteen määrittelyyn ole syytä ryhtyä. Asia tulee ratkaistuksi viime kädessä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. (Ulosottovirasto 2011)

Muuna kuin takavarikon täytäntöönpanon kohteesta johtuvana vahinkona, voidaan harkinnassa ottaa huomioon erinäisiä asianosaiskuluja. Vastaaja joutuu takavarikkoasiassa yleensä turvautumaan ammattiapuun. Näin ollen korvattavaa vahinkoa ovat esim. vastaajan avustajalleen maksamat asianajolaskut. Mikäli itse turvaamistoimiprosessi etenee muutoksenhakuasteisiin, kuuluvat tästä aiheutuvat kulut avustajanpalkkioineen vahinkoon. Sen sijaan itse pääasiakan-teen asianosaiskulut eivät yleensä voi kuulua vahinkoon, koska pääasiaprosessin kulut olisivat syntyneet ilman takavarikon hakemistakin. (Ulosottovirasto 2011)

Mikäli takavarikko osoittautuu aiheettomasti haetuksi, joudutaan useimmiten oikeudenkäyntiin takavarikosta aiheutuneen vahingon määrästä. Nämä asianosaiskulut kuuluvat takavarikon hakemisesta aiheutuneeseen vahinkoon, ja niiden mahdollisuus tulee huomioida vakuusharkinnassa. Koska kysymys vahingon määrittelystä ei ole helppo, voi oikeudenkäynnistä muutoksenhakuasteineen tulla pitkä, jolloin kulutkin kasvavat suuriksi. Näin ollen asianosaiskulujen osuus vahingon määrästä voi muodostua huomattavaksi, usein suuremmaksi, kuin muun vahingon määrä. Tämä on hyvä huomioida vakuuden arvon määrit-

telyssä. Pienimpienkin vakuuksien tulisi edellä kerrottu huomioon ottaen olla kymmentuhatlukumittaluokassa. (Ulosottovirasto 2011)

Mahdollisesta vahingosta vastaa vakuuden ohella myös takavarikon hakija. Jos turvaamistoimen hakija on ulkomaalainen juridinen tai luonnollinen henkilö, on vahingonkorvauksen saaminen prosessuaalisten vaikeuksien vuoksi käytännössä pelkästään vakuuden varassa. Vakuus on tarkoitettu siltä varalta, että hakija osoittautuisi kykenemättömäksi vastaamaan vahingosta. Näin ollen vakuus tulee mitoittaa siten, että se yksin kattaa kaiken vahingon. Käytännössä on kuitenkin jossain määrin huomioitu hakijan vakavaraisuus. Koska vakuuden määrän suhteen on usein suuri harkintahaarukka, hakijan vakavaraisuus voisi lähinnä ohjata hyväksymään harkinnan rajoissa olevan määrältään lievimmän vaihtoehdon. Jos hakijalla on vaikeaa asettaa ulosottomiehen vaatima vakuus, on hakijalla mahdollisuus itsekin vaikuttaa vakuuden määrään omilla toimillaan. Hakija voi rajoittaa hakemuksessaan takavarikoitavan omaisuuden määrää siitä, mikä se on itse takavarikkopäätöksessä. Hakija voi myös rajoittaa takavarikon koskemaan vain tietyntyyppistä omaisuutta, lähinnä sellaista, minkä takavarikoinnista ei yleensä aiheudu suurta vahinkoa. Tällaiset seikat voi ulosottomies huomioida harkitessaan vakuuden suuruutta. (Ulosottovirasto 2011)

Vakuuslajina voi tulla kysymykseen usea vaihtoehto. Käytännössä pankkitakaus on muodostunut turvaamistoimiasioissa pääasialliseksi vakuudeksi. Pankkitakauksen tulee olla omavelkainen ja muodoltaan sellainen, että pankki maksaa takaukseen perustuvan suorituksensa ulosottomiehen vaatimuksesta ilman oikeudenkäyntiä tai muuta aikaa vievää asiaselvittelyä. Ulosottomiehen vastuulla on selvittää edellytysten olemassaolo vaatimuksen esittämiselle pankkitakauksen käytöstä vahingonkorvaussaatavaan. Myös henkilötakauksia on vastaanotettu, mutta ne ovat erittäin harvinaisia. Useimmiten henkilötakaukset ovat vaadittu kahden henkilön takauksina. Takauksen tulee olla omavelkainen ja yhteisvastuullinen. Huom. takauslaki, takauksen keston pitäisi olla rajoittamaton. Hakijan omaa takausta ei hyväksytä, koska hakija vastaa vahingonkorvauksesta vakuuden lisäksi muutoinkin eikä takaus tuo mitään lisäarvoa vahingonkorvauksen saamisen mahdollisuuksiin. Mikäli hakijalla on vaikeuksia vaaditun

suuruisen pankkitakauksen hankkimiseen, on henkilötakausta käytetty täytetaukausena pankkitakauksen yhteydessä, jolloin pankkitakauksen määrää on voitu laskea. (Ulosottovirasto 2011)

Kiireellisissä tapauksissa nopea tapa vakuuden toimittamisessa on maksaa ulosottomiehen tilille rahaa vaadittu määrä. Tällöin raha toimii vakuutena. Talletus siirretään korolliselle tilille. Myös reaaliomaisuuden asettaminen pantiksi on mahdollista, esim. asunto-osakeyhtiön osakekirjat. Sivullispantin kyseessä ollen on tärkeitä kiinnittää huomiota panttausasiakirjojen asianmukaisuuteen. Kiinteistöön kiinnitettyjä panttikirjoja tarjotaan silloin tällöin vakuudeksi. Niitä ei kuitenkaan hyväksytä pantiksi. Vahinkokorvaussaatavan saaminen niiden avulla on juridisesti epävarmaa. Lisäksi panttikirjojen avulla mahdollisen saatavan kertyminen rahaksi kestäisi prosessin vuoksi joka tapauksessa liian kauan. Nykyistä käytäntöä, jossa reaaliomaisuuden panttaukset hoidetaan pankin kanssa, ja pankki antaa ulosottomiehelle pankkitakauksen, voidaan pitää suositeltavana. (Ulosottovirasto 2011)

Koska väliaikainen ja lopullinen turvaamistoimipäätös ovat usein sisällöltään toisiaan vastaavia, kirjoitetaan pankkitakausteksti usein niin, että takaus on voimassa myös asiassa myöhemmin annettavassa lopullisessa turvaamistomiasiassa. Tällä vältetään uuden takauksen hankkiminen. Mikään ei estä myöskään erillistä takausharkintaa väliaikaisen ja lopullisen turvaamistoimipäätöksen yhteydessä. Tällaista käytäntöä puoltaa se, että väliaikaisen turvaamistoimi täytäntöönpanon yhteydessä saadaan lisää tietoa takavarikon kohteista, ja näin myös siitä minkälaista vahinkoa täytäntöönpanosta voi aiheutua. Myös vakuusvaatimuksen korottaminen kesken täytäntöönpanon on mahdollista, jos täytäntöönpanossa havaitaan vahingonvaaran oleellisesti kasvavan siitä, mitä alun perin oli arvioitu. (Ulosottovirasto 2011)

4.2 Väliaikainen ja lopullinen takavarikko

Turvaamistoimipäätös haetaan ja annetaan useimmin aluksi väliaikaisena vastaajaa kuulematta. Tämä johtuu siitä, että etukäteen kuuleminen useissa tapauksissa vaarantaisi täytäntöönpanon onnistumisen, koska vastaajalle jäisi aikaa tiedon saatuaan aikaa hävittää omaisuuttaan ennen täytäntöönpanoa. Pakkokeinolain mukaisissa vakuustakavarikoissa väliaikainen takavarikko toimitetaan ilman tuomioistuimen päätöstä tutkinnanjohtajan tai syyttäjän päätöksellä. (Ulosottovirasto 2011)

Tuomioistuimen antama päätös näissä asioissa on lopullista turvaamistoimipäätöstä vastaava. Tuomioistuin määrää väliaikaisessa turvaamistoimipäätöksensä ajan, mihin mennessä täytäntöönpano on suoritettava. Määräajan jälkeen ei enää voida suorittaa takavarikoiteja, vaikka sopivaa omaisuutta tällöin ilmaantuisi, koska täytäntöönpanoperuste ei ole voimassa. Tällöin on odotettava lopullisen turvaamistoimipäätöksen tuloa täytäntöönpanoon. Vastaajan kuulemisen jälkeen tuomioistuin antaa ns. lopullisen turvaamistoimipäätöksen, joka on useimmiten samansisältöinen kuin väliaikainen. Lopullisella turvaamistoimipäätöksellä voidaan täytäntöönpanoa suorittaa niin kauan, kuin tuomioistuin antaa täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun itse pääasiariidassa, jolloin takavarikko voidaan korvata ulosmittauksella tai muulla täytäntöönpanotoimella. (Ulosottovirasto 2011)

Joskus vastaajan taholta esitetty takavarikoidun omaisuuden vaihtamispyyntö toiseen omaisuuteen tulisi toteuttaa hakijan suostumuksin vasta lopullisen takavarikkopäätöksen yhteydessä, mikäli väliaikaisen takavarikkopäätöksen täytäntöönpanon voimassaoloaika on päättynyt, koska uuden omaisuuden ottaminen toisen omaisuuden tilalle edellyttää täytäntöönpanotoimen suorittamista. Sen sijaan hakijan niin pyytäessä täytäntöönpanon peruuttaminen on mahdollista asian missä vaiheessa tahansa. (Ulosottovirasto 2011)

4.3 Torjuntavakuus

Vastaaja voi torjua turvaamistoimi täytäntöönpanon asettamalla ulosottomiehelle pantin tai takauksen. Yleisimmäksi käytännöksi on muodostunut se, että torjuntavakuutena on pankkitakaus. Myös raha on käyttökelpoinen vakuus. Torjuntavakuuden tulee saamisen vakuudeksi haetuissa turvaamistoimissa vastata takavarikkosaatavan määrää. (Ulosottovirasto 2011)

Hakijan suostumuksella voidaan hyväksyä pienempikin vakuus. Vastaajan omaisuuteen kuuluvan reaali- vakuuden tai pantin ollessa kysymyksessä ei käytännössä ole suurta eroa sillä, onko omaisuus torjuntavakuutena vai takavarikon kohteena. Vastaajan kannalta torjuntavakuus on ajatuksellisesti parempi, koska sen avulla estetään tai peruutetaan hakijan hakema täytäntöönpano. Vastaaja voi asettaa torjuntavakuuden ennen täytäntöönpanon tapahtumista tai sen jälkeen. (Ulosottovirasto 2011)

Mikäli turvaamistoimi on haettu paremmasta oikeudesta (OK 7:2), tai muusta oikeudesta (OK 7:3), ulosottomies saa hyväksyä vakuuden vain, jos hakija on sen hyväksynyt, tai jos se asianmukaisella ja riittävällä tavalla vastaa hakijan oikeussuojan tarvetta. Väliaikaisen turvaamistoimen ollessa kyseessä ei vastaajan kuuleminen etukäteen tässäkin tapauksessa yleensä ole järkevää, koska silloin voidaan vaarantaa väliaikaisen turvaamistoimen onnistuminen vastaajan saadessa ennen varsinaista täytäntöönpanoa tiedon turvaamistoimihakemuksesta. (Ulosottovirasto 2011)

4.4 Selvitys kanteen nostamisesta pääasiassa

Hakijan on nostettava kanne pääasiassa kuukauden kuluessa turvaamistoimipäätöksen antamisesta. Hakijan on myös kahden viikon kuluessa kanteennostoajan päättymisestä annettava selvitys ulosottomiehelle pääasian käsiteltäväksi saattamisesta uhalla, että turvaamistoimi voidaan muutoin peruuttaa. Mikäli kanne olisi nostettu määräajassa, mutta selvityksen antaminen siitä olisi laiminlyöty, tai selvitys olisi annettu myöhässä, ei ulosottomiehellä ole kuitenkaan mi-

tään peruuttamispakkoa, jos tieto kanteen nostamisesta määräajassa on ennen mahdollista peruuttamispäätösharkintaa ulosottomiehellä. (Ulosottovirasto 2011)

Mikäli taas kanne olisi nostettu myöhässä yli kuukauden jälkeen turvaamistoimipäätöksestä, mutta ennen kun on tehty vaatimus turvaamistoimen peruuttamista, on kysymys turvaamistoimi täytäntöönpanon peruuttamisesta jossain määrin epäselvä, vaikka säännöksen mukaan turvaamistoimi peruutetaan, jos asian käsittelyä ei ”sanotussa ajassa” panna vireille. Mikäli ulosottomies peruuttaa takavarikon täytäntöönpanon tällaisessa tilanteessa, olisi peruuttamisen voimaan astumiseen järkevää laittaa ehto, että peruuttaminen tulee voimaan ulosottomiehen päätöksen saatua lainvoiman. (Ulosottovirasto 2011)

4.5 Hakijan vakuuden palauttaminen

Kanteennostoaika vahingonkorvauksesta tarpeettomasti haetusta turvaamistoimesta on vuosi siitä, kun turvaamistoimi peruutettiin, taikka jos toimenpidettä koskevasta päätöksestä tehty valitus on silloin vielä ratkaisematta, siitä lukien, kun asia on lopullisesti ratkaistu. Vakuus voidaan, ellei estettä ilmene, tämän jälkeen luovuttaa takaisin hakijalle. Jos hakijan kanne on menestynyt, turvaamistoimenpiteen peruutukseksi tulkitaan tilalle tulleen ulosmittauksen suorituspäivä. Kysymys turvaamistoimen tarpeettomasta hakemisesta on tulkinnanvarainen. (Ulosottovirasto 2011)

Pääasian lopputulos on usein rahamääräisesti pienempi kuin takavarikon määrä. Tällöin pääasiakanne on menestynyt vain osittain. Turvaamistoimenpidettä voidaan hakea myös tarpeettomasti sen vuoksi, ettei hukkaamisvaaraa ole. Turvaamistoimi voi kumoutua myös tällä perusteella itse turvaamistoimen muutoksenhakuprosessissa. Vakuutta on yleensä pidettävä ulosottomiehellä vähintään vuosi, kävipä pääasiaprosessissa miten tahansa. Käytännössä vakuus on annettu pois nopeammin, jos asian vastaaja yksilöidysti ilmoittaa, ettei tule hakea vahingonkorvausta, ja suostuu vakuuden luovuttamiseen takavarikon hakijalle. (Ulosottovirasto 2011)

5 ULOSMITTAUS JA TURVAAMISTOIMI

Täytäntöönpantu takavarikko tai muu turvaamistoimi ei estä ulosmittausta (UK 4:43). Olipa kyseessä OK 7:1 tai 2:ssä tarkoitettu takavarikko tai OK 7:3:ssä tarkoitettu muu turvaamistoimi, ulosmittaus voidaan toimittaa. Merkitystä ei ole sillä, minkä oikeuden turvaamiseksi turvaamistoimipäätös on annettu. (Linna & Leppänen 2007, 390.)

Jos turvaamistoimi on määrätty sivullisen omistusoikeuden turvaamiseksi, omaisuus saadaan UK 4:43 §:n mukaan kuitenkin myydä vasta, kun turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano on peruutettu tai rauennut. Hakija, joka on saattanut OK 7:2:ssä tarkoitettulla tavalla todennäköiseksi, että kyseinen esine tai omaisuus kuuluu hänelle, saa siis suojaa ulosottomyyntiä vastaan. On pidetty perusteltuna, että tällainen todennäköinen oikea omistaja saa suojaa omistusoikeusriidan toisen osapuolen ulosmittausvelkoihin nähden siten, että omaisuus myydään vasta omistusoikeusriidan ratkettua. (Linna & Leppänen 2007, 390.)

Silloin kun tuomioistuin on määrännyt omaisuutta pantavaksi saamistakavarikkoon (OK 7:1) ja sama omaisuus on ulosmitattu muun velkojan saatavan suorittamiseksi, omaisuus voidaan turvaamistoimen estämättä myydä, jos kyseisellä velkojalla on saatavastaan myyntiin oikeuttava ulosottoeruste. Varat tilitetään ulosmittausvelkojalle sen mukaan kuin 2 ja 6 luvussa säädetään. Tässä tapauksessa saamistakavarikko jää myydyn omaisuuden osalta vaikutuksettomaksi, paitsi jos myynnistä kertyy yli ulosmittausvelkojen. Tämä on perusteltua siinä mielessä, että ulosmittausvelkojalla oli jo ”pidemmälle kehittynyt” saamisoikeus eli myyntiin oikeuttava ulosottoeruste. Sen sijaan saamistakavarikon täytäntöönpanossa velallisen asettamaa torjuntavakuutta (UK 7:12.1) ei voida ulosmitata muun velkojan saataviin. (Linna & Leppänen 2007, 390-391.)

Jos taas ulosmittausvelkojan ulosottoeruste ei vielä oikeuta myyntiin (lainvoimaa vailla oleva käräjäoikeuden tuomio), saattaa käydä niin, että ennen kuin ulosmittausten UK 4:42:n mukainen takaraja umpeutuu, myös saamistakavarikon saanut velkoja saa saatavastaan ulosottoerusteen ja omaisuus ehditään

ulosmitata myös hänen saatavansa suorittamiseksi. (Linna & Leppänen 2007, 390-391.)

Täytäntöönpantu turvaamistoimi saattaa saada suojaa ulosmittausjärjestyksen kautta. Ulosmittausjärjestyksestä saadaan poiketa mm., jos hakijan saatava voidaan siten suorittaa heikentämättä toisen velkojan maksunsaantia (takavarikko toimitettu saamisoikeuden turvaamiseksi) tai voidaan välttää ulosmittaus sivullisen haitaksi (muu turvaamistoimi). (Linna & Leppänen 2007, 390-391.)

5.1 Ulosottokaaren soveltamisala

Ulosottokaari on yleinen prosessilaki, jossa säädetään ulosottomiehen toimin tapahtuvasta täytäntöönpanosta. Jotta ulosottomies voisi panna täytäntöön tuomion tai muun ulosottoperusteen, siinä asetetun määräyksen on kuuluttava ulosottokaaren soveltamisalaan. Tämän soveltamisalan ydinalue on vastaajalle asetettu ”velvoite”. Ulosottokaaren mukaisesti pannaan täytäntöön yksityisoikeudellinen ja tietyin edellytyksin julkisoikeudellinen velvoite (UK 1:1n 1 ja 3 mom.). Tällainen velvoite voi olla esimerkiksi maksuvelvoite, jolloin velallinen on ulosottoperusteessa velvoitettu maksamaan saatava velkojalle. (Leppänen 2008, 1110)

Toinen osa ulosottokaaren soveltamisalasta on ulosottoperusteessa määrätty ”turvaamistoimi”. UK 1:2:n mukaan ulosottokaaren 8 luvun mukaisesti pannaan täytäntöön OK 7 luvussa tarkoitettu takavarikko tai muu turvaamistoimi. Vastava säännös on UK 8:1:ssä, jonka mukaan lain 8 luvun mukaisesti pannaan täytäntöön takavarikko ja muu turvaamistoimi, josta säädetään OK 7 luvussa <vastavasti OK 7:13). (Leppänen 2008, 1110)

Mainitut säännökset osoittavat ensinnäkin ulosottokaaren soveltamisalan turvaamistoimen täytäntöönpanossa, toisin sanoen sen, millaiset turvaamistoimet ulosottomies panee suoraan ulosottokaaren nojalla täytäntöön. Täytäntöön pannaan vain OK 7 luvussa tarkoitettut turvaamistoimet, mutta toisaalta kaikki OK 7 luvussa tarkoitettut turvaamistoimet. Turvaamistoimi voi olla takavarikko, joka on määrätty joko hakijan todennäköisen saatavan turvaamiseksi tai pa-

remman oikeuden turvaamiseksi. Täytäntöön pannaan myös muu, niin sanottu yleinen turvaamistoimi, jossa on esimerkiksi sakon uhalla kielletty vastapuolta tekemästä jotakin tai määrätty tämä tekemään jotakin. Turvaamistoimi voi olla väliaikainen, toisin sanoen vastapuolta kuulematta annettu (OK 7:5.2), tai ”varsinainen/lopullinen” turvaamistoimi, toisin sanoen sen jälkeen annettu, kun vastapuolelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi. Todettakoon, että vaikka väliaikainen turvaamistoimipäätös olisi jo pantu täytäntöön, hakijan on haettava myös lopullisen päätöksen täytäntöönpanoa. (Leppänen 2008, 1110-1111)

Toiseksi UK 1:1:stä ja 8:1:stä ilmenee, mitä ulosottokaaren säännöksiä turvaamistomien täytäntöönpanossa noudatetaan. Täytäntöönpano tapahtuu UK 8 luvun mukaisesti. Ulosottokaaren muut luvut on kirjoitettu pitäen silmällä ensisijaisesti velvoitteiden täytäntöönpanoa. Noiden lukujen säännöksiä noudatetaan turvaamistomien täytäntöönpanossa soveltuvin osin vain 8 luvussa olevien, sinänsä laajojen viittaussäännösten perusteella. (Leppänen 2008, 1111)

Suoraan ulosottokaaren nojalla pannaan siis täytäntöön OK 7 luvussa tarkoitettut turvaamistoimet. Muussa lainsäädännössä on lisäksi säännöksiä erityisistä turvaamistoimista, jotka ovat käytettävissä tietyissä tilanteissa. Tällaisten turvaamistomien täytäntöönpano ulosottomiehen toimesta ulosottokaaren mukaisesti edellyttää tätä koskevaa säännöstä erityislaissa. UK 1:2 §:n 7 kohdassa säädetään, että sen mukaan kuin siitä muussa laissa säädetään, ulosottokaaren mukaista menettelyä noudatetaan myös täytäntöönpanossa, joka koskee muuta kuin OK 7 luvussa tarkoitettua turvaamistointa. Esimerkkeinä tällaisista turvaamistoimista voidaan mainita seuraavat:

- verojen ja maksujen perimisen turvaamisesta annetun lain (395/1973) mukainen takavarikko (ko. lain 6 §).
- konkurssilain (120/2004) mukainen turvaamistoimi (pois lukien maastapoistumiskielto, konkurssilain 4:8),
- pakkokeinolain (450/1987) mukainen hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko (pakkokeinolain 3:8),
- merilain (674/1994) mukainen aluksen takavarikko (merilain 4:2),

- todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetun lain (344/2000) mukainen turvaamistoimi (ko. lain 5 §). (Leppänen 2008, 1111-1112)

Suoraan ulosottokaaren nojalla pannaan täytäntöön vain kotimainen turvaamistoimipäätös. Ulkomaisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano Suomessa edellyttää sitä koskevaa erityissäännöstä (UK 1:2:n 4 kohta). Täytäntöönpanokelpoisuus voi perustua Euroopan yhteisön lainsäädäntöön, kansainväliseen sopimukseen tai periaatteessa myös Suomen autonomiseen lainsäädäntöön. Tuomioistuinten siviilioikeudelliset turvaamistoimipäätökset liikkuvat valtioiden rajojen yli nykyisin Euroopassa yleensä vastaavasti kuin tuomioistuinten tuomiotkin. Tämä edellyttää korkeaa luottamusta toisen valtion järjestelmää kohtaan, koska hakijan vaatimuksen oikeellisuutta ei ole lopullisesti tutkittu. (Leppänen 2008, 1112)

Käytännössä tärkeimmässä instrumentissa, Bryssel I – asetuksessa oleva tuomion määritelmä (32 art.) kattaa myös turvaamistoimipäätökset. Täytäntöönpano Bryssel I – asetuksen nojalla toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa edellyttää kuitenkin, että päätös on annettu tuomioistuinvaltiosta kontradiktorisessa menettelyssä, mikä siis sulkee *ex parte* – turvaamistoimet ulkopuolelle. Lisäksi päätös on vahvistettava täytäntöönpanovaltiossa täytäntöönpanokelpoiseksi (ns.eksekvatuurimenettely). Järjestelmä merkitsee, että turvaamistoimille yleensä tarpeellinen nopeus ja yllätyksellisyys menetetään, minkä vuoksi turvaamistoimipäätökset liikkuvat rajojen yli käytännössä varsin huonosti. Yleensä tarkoituksenmukaisempi reitti esimerkiksi ulkomaiselle velkojalle on hakea suoraan Suomesta OK 7 luvun mukainen turvaamistoimi, mahdollisesti vastaajaa kuulematta, jolloin se pannaan täällä tavanomaiseen tapaan täytäntöön. Näin voidaan menetellä, vaikka pääasia olisi Bryssel I – asetuksen toimivaltasääntöjen mukaan käsiteltävä toisessa jäsenvaltiossa, kunhan turvaamistoimella on omaisuuden sijaintiin perustuva tai muu todellinen liittymä Suomeen (31 art.). Lugaanon yleissopimuksessa tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla on vastaavat määräykset (24 ja 25 art.). (Leppänen 2008, 1112)

Silloin kun muussa laissa olevan säännöksen mukaan erityinen turvaamistoimi (tai ulkomainen turvaamistoimi) pannaan täytäntöön ulosottokaaren mukaisesti, täytäntöönpano tapahtuu vastaavasti kuin OK 7 luvussa tarkoitetun turvaamistoimen täytäntöönpano, toisin sanoen UK 8 luvun mukaisesti, vähintäänkin ”soveltuvien osin”. Jos erityislainsäädännössä on UK 8 luvusta poikkeavia erityissäännöksiä täytäntöönpanosta, noudatetaan niitä. Esimerkiksi pakkokeinolain 3:8:n mukaan hakijan ei tarvitse asettaa vakuutta vahingon varalta, ellei tuomioistuimien erityisestä syystä velvoita asianomistajaa asettamaan vakuutta (vrt. UK 8:2). (Leppänen 2008, 1113)

5.2 Ulosottoeruste

Turvaamistoimen täytäntöönpano, kuten ulosotto yleensäkin, edellyttää, että hakijalla on ulosottoeruste (UK 2:1.1). Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoasiassa asianosaisia ovat hakija ja vastaaja (UK 1:3). Termejä velkoja ja velallinen ei käytetä, vaikka kyseessä olisi saamistakavarikko. Ulosottoeruste on muun muassa tuomioistuimen antama turvaamistoimipäätös (UK 2:2.1:n 2 kohta). OK 7 luvun mukaisesti turvaamistoimesta päättää yleinen tuomioistuin, ensimmäisessä asteessa käräjäoikeus. (Leppänen 2008, 1113-1114)

Tuomioistuimen väliaikaista turvaamistointia koskevaan ratkaisuun ei saa hakea muutosta ylemmältä tuomioistuimelta (OK 7:14.2). Turvaamistointia koskevaan ”lopulliseen” päätökseen sen sijaan voidaan hakea muutosta myös erikseen; tällainen päätös saattaa siis olla vailla lainvoimaa. Mahdollinen muutoksenhaku ei kuitenkaan estä täytäntöönpanoa, ellei muutoksenhakemusta käsittelevä tuomioistuin kiellä tai keskeytä sitä (OK 7:14.1 ja UK 2:18.1). Muutoksenhaku-tuomioistuin voi samalla tarvittaessa määrätä, että jo suoritettu täytäntöönpanotoimi on peruutettava (UK 2:13 ja 18.2). Toisin kuin tuomion täytäntöönpanossa, hakijan velvollisuus ja vastaajan oikeus asettaa vakuus on turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanossa riippumaton siitä, onko päätös lainvoimainen vai vailla lainvoimaa. Turvaamistoimipäätös ei lainvoimaisenaan ole lopullinen rat-

kaisu pääasiassa, vaan sillä vain turvataan väliaikaisesti hakijan todennäköistä oikeutta. (Leppänen 2008, 1114)

5.3 Vakuus

Kuten edellä on todettu, vastaajan oikeusturvan kannalta keskeinen elementti on turvaamistoimen hakijan korvausvastuu mahdollisesti aiheuttomaksi osoitettavan turvaamistoimen ja sen täytäntöönpanon aiheuttamasta (välittömästä ja välillisestä) vahingosta ja kuluista. Vahingonkorvausvastuusta säädetään OK 7:11:ssä. Korvausvastuu on ankaraa eli hakijan tuottamuksesta riippumatonta. Korvauskannetta koskee erityinen yhden vuoden määräaika (OK 7:12). Hakijan mahdollisen korvausvastuun realistista toteutumista turvataan täytäntöönpanovaiheessa sillä, että hakijan on asetettava ulosottomiehelle vakuus vahingon varalta. Turvaamistoimen täytäntöönpano edellyttää, että hakija asettaa ulosottomiehelle vakuuden vahingosta, joka voi syntyä vastaajalle turvaamistoimesta (UK 8:2.1). (Leppänen 2008, 1114)

Vastaajalla on mahdollisuus torjua turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano torjuntavakuuden asettamalla. Vastaajalla on aina oikeus asettaa torjuntavakuus, kun täytäntöön pantava on takavarikko hakijan saatavan turvaamiseksi. OK 7:1:ssä tarkoitettua turvaamistointa ei saa panna täytäntöön ja jo toimitettu täytäntöönpano on peruutettava, jos vastaaja asettaa hakijan saatavasta vakuuden ulosottomiehelle (UK 8:3). Vakuuden on siis katettava se määrä, jonka tuomioistuin on määrännyt pantavaksi takavarikkoon hakijan todennäköisen saatavan turvaamiseksi. (Leppänen 2008, 1114-1115)

Jos sen sijaan kyseessä on muunlainen turvaamistoimi, toisin sanoen takavarikko paremman oikeuden turvaamiseksi (OK 7:2) tai muu turvaamistoimi (OK 7:3), täytäntöönpanon torjuminen vakuudella on vain poikkeuksellisesti mahdollista. Tämä johtuu siitä, ettei hakijan vaatimus välttämättä ole vastaavalla tavalla rahalla korvattavissa kuin saamistakavarikossa. Vakuuden hyväksymisen kynnyksen onkin tavanomaista korkeampi. Tällaisen turvaamistoimen täytäntöönpano voidaan torjua, jos vastaaja asettaa vakuuden, jonka hakijan hyväksyy tai joka

”asianmukaisella ja riittävällä tavalla vastaa hakijan oikeussuojan tarvetta” (UK 8:3). Säännös vastaa aiempaa säännöstä. (Leppänen 2008, 1115)

Myös UK 8 luvussa tarkoitettujen vakuuksien osalta noudatetaan soveltuvin osin UK 3:43-47:n yleisiä vakuussäännöksiä (UK 8:12). Vakuus voi olla pantti tai takaus, ja käytännössä se on usein pankkitakaus. Jollei vastapuoli ole vakuutta hyväksynyt, ulosottomiehen on päätettävä vakuuden hyväksymisestä. Hakijanvakuuden arviointi saattaa olla haastava tehtävä erityisesti muun turvaamistoimen täytäntöönpanossa, koska hakijan mahdollisen tulevan korvausvastuun määrän arviointi etukäteen on varsin hankalaa. Vastaajaa ei myöskään yleensä vielä hakijavakuutta arvioitaessa kuulla. Käytännössä arvio tehtäneen varmuuden vuoksi mieluummin ylä- kuin alakanttiin, ja pienetkin hakijavakuudet saattavat olla kymmenien tuhansien eurojen suuruusluokkaa. Ulosottomiehen on säilytettävä vakuutta, kunne se voidaan palauttaa. Tarvittaessa suoritus voidaan ottaa vakuudesta UK 3 luvun säännösten mukaisesti. (Leppänen 2008, 1115)

5.4 Kohtalonyhteys pääasiaan

Turvaamistoimi ja sen täytäntöönpano turvaavat hakijan todennäköistä oikeutta. Turvaamistoimella ei ole itsenäistä olemassaolon oikeutusta, vaan sen kohtalo riippuu siitä, miten hakijan vaatimusta koskevassa pääasiaprosessissa käy. (Leppänen 2008, 1116)

Usein turvaamistoimi haetaan jo ennen kuin pääasiaa koskeva oikeudenkäynti tai muu menettely, esimerkiksi välimiesmenettely, on vireillä. Tällöin hakijan on saatettava pääasia käsiteltäväksi kuukauden määräajassa lopullisesta turvaamistopäätöksestä (OK 7:6). Jos hakija laiminlyö tämän, ulosottomiehen on peruutettava turvaamistoimen täytäntöönpano (UK 8:4). Täytäntöönpanoa ei peruuteta viran puolesta, vaan vastaajan vaatimuksesta. Ennen peruuttamista hakijalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Hakijalla on tällöin tilaisuus osoittaa, että pääasia on pantu vireille määräajassa. (Leppänen 2008, 1116)

Turvaamistoimen täytäntöönpanon peruuttamiseen johtaa myös pääasian hakijalle kielteinen lopputulos. Täytäntöönpano peruutetaan, jos vastaaja osittaa, että pääasiaa koskeva kanne on (kokonaan) hylätty tai jätetty sillänsä tai tutkimatta (UK 8:4). Vastaavasti toimitaan, jos muunlaisessa menettelyssä käsiteltävä pääasia on päättynyt hakijalle kielteiseen lopputulokseen. Täytäntöönpano peruuttaminen ei edellytä, että ratkaisu on lainvoimainen. Täytäntöönpano peruutetaan esimerkiksi, jos hakijan velkomuskanne on hylätty käräjäoikeuden lainvoimaa vailla olevalla tuomiolla. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että turvaamistoimi peruuntuu vasta pääasiaa koskevan ratkaisun saatua lainvoiman (OK 7:9), jolloin myöskään täytäntöönpanoa ei peruuteta ennen lainvoimaa. (Leppänen 2008, 1116)

Täytäntöönpanon peruuttamiseen johtaa luonnollisesti myös se, että tuomioistuin peruuttaa tai kumoaa itse turvaamistoimen. Tällöin täytäntöönpanolta putoaa peruste pois. Pääasiaa käsittelevä tuomioistuin voi peruuttaa väliaikaisen ja myös lopullisen turvaamistoimen (OK 7:8), ja muutoksenhakutuomioistuin saattaa kumota lopullisen turvaamistoimen. Ulosottomiehen on tällöin peruutettava turvaamistoimen täytäntöönpano, esimerkiksi omaisuuden takavarikko (jollei tuomioistuin ole keskeyttänyt peruuttamista, UL 2:15 ja 18). Vastaavasti jos turvaamistoimipäätöstä muutetaan hakijan vahingoksi, ulosottomiehen tulee ryhtyä tarpeellisiin peruuttamistoimiin. (Leppänen 2008, 1116)

UK 8:4:ssä ei enää mainita täytäntöönpanon peruuttamisen syynä sitä, että velallinen esittää ulosottomiehelle selvän ja luotettavan selvityksen kyseisen saatavan maksamisesta (vrt. UL 7:13.1). Aikaisempi säännös merkitsi, että takavarikkopäätöksen täytäntöön pannut ulosottomies joutui tutkimaan vastaajan maksuväitteen, joka koski päätöksen taustalla ollutta hakijan todennäköistä saatavaa. Asianmukaisempaa on, että pääasiaa koskevat väitteet tutkii tuomioistuin pääasian oikeudenkäynnissä. Jollei pääasia ole vireillä, peruuttamisesta päättää vastaajan hakemuksesta turvaamistoimesta päättänyt tuomioistuin (OK 7:8.2). (Leppänen 2008, 1117)

Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanon peruuttaminen saattaa aiheutua myös muun muassa ulosoton omasta oikeussuojajärjestelmästä. Lisäksi muun

muassa yleistäytäntöönpanomenettely saattaa estää turvaamistoimen täytäntöönpanon, ks. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993) 13 §, Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993) 23 § ja konkurssilaki 3:5. UK 10 ja 11 luvussa säädetty ulosoton oikeussuojakeinot, toisin sanoen itseoikaisu, ulosottovalitus ja täytäntöönpanoriita (samoin kuin täytäntöönpanon keskeyttäminen) koskevat myös turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoa. (UK 8:12). Asetelma voi olla varsin monitahoinen, kun muutoksenhaku voi koskea yhtäjaksoisesti sekä pääasiassa annettua ratkaisua, turvaamistoimipäätöstä että turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoa. Jos esimerkiksi muutoksenhaun johdosta ulosottomiehen päätös takavarikon täytäntöönpanosta kumotaan, ulosottomiehen tulee viivytyksettä ryhtyä toimiin takavarikon peruuttamiseksi, jollei tuomioistuin toisin määrää (UK 11:9.2 sekä 8:7.1 ja 12). (Leppänen 2008, 1117)

Tavallisempaa toki on, että hakija panee pääasian ajoissa vireille ja voittaa sen. Turvaamistoimen täytäntöönpano ei tällöin automaattisesti muunnu varsinaiseksi täytäntöönpanoksi, vaan hakijan on erikseen haettava pääasiassa saamansa (lainvoimaisen tai lainvoimaa vailla olevan) tuomion täytäntöönpanoa. Kun tuomioistuin ratkaisee pääasian, sen tulee samalla määrätä, kuinka kauan turvaamistoimi on voimassa (OK7:9). Jos kyseessä on esimerkiksi maksutuomio, ulosmittaus kohdistetaan ensisijaisesti jo takavarikossa olevaan omaisuuteen. (Leppänen 2008, 1117)

5.5 Yhteiset menettelysäännökset

Turvaamistoimen täytäntöönpanossa noudatetaan soveltuvin osin UK 1 luvun yleisiä säännöksiä ja 3 luvun yleisiä menettelysäännöksiä (UK 8:12). Myös turvaamistoimen täytäntöönpanossa keskeisenä lähtökohtana on UK 1:19:ään kirjattu asianmukaisuuden vaatimus, johon sisältyy muun muassa suhteellisuusperiaate. Ulosottomiehen tulee toimia virkatehtävissään asianmukaisesti ja puolueettomasti; täytäntöönpanotehtävät tulee suorittaa joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti aiheuttamatta vastaajalle tai sivulliselle suurempaa haittaa kuin täytäntöönpanon tarkoitus vaatii. Turvaamistoimen täytäntöön-

panossa nopeuden ja tehokkuuden vaatimukset ovat korostetusti esillä. (Leppänen 2008, 1118)

UK 3 luvun yleisistä menettelysäännöksistä suurin osa soveltuu soveltuvin osin myös turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoon. Tällaisia ovat esimerkiksi säännökset, jotka koskevat ulosottoasian vireillepanoa, asiamiestä ja avustajaa, velalliskohtaista ulosottoasioiden käsittelyä, täytäntöönpanotoimitusta, ulosottomiehen päätöstä, asiakirjan tiedoksi antamista, omaisuuden ja selvitysaineiston etsimistä, velallisen tietojenantovelvollisuutta, ulosottoviranomaisen oikeutta luovuttaa tietoja, uhkasakkoa, voimakeinoja ja vireilläolon päättymistä. (Leppänen 2008, 1118)

Myös kuulemista ja ilmoituksia koskevat UK 3:32-36 soveltuvat lähtökohtaisesti turvaamistoimen täytäntöönpanoon. Tästä on kuitenkin yksi poikkeus, joka koskee väliaikaista eli vastaaja kuulematta annettua turvaamistointia. Tilanteen vaatiman yllätyksellisyyden vuoksi väliaikainen turvaamistoimi, erityisesti takavarikko, on voitava panna täytäntöön siitä vastaajalle ennalta ilmoittamatta. Väliaikainen turvaamistoimipäätös saadaankin panna täytäntöön antamatta vastaajalle UK 3:33:ssä tarkoitettua vireilletuloilmoitusta tai 3:34:ssä tarkoitettua ennakoilmoitusta (UK 8:5). Lopullisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanossa ilmoitukset voidaan UK 3:33:n ja 34 §:ien mukaisesti jättää antamatta, jos on aihetta olettaa, että ilmoitus tuntuvasti vaikeuttaa täytäntöönpanoa. (Leppänen 2008, 1118)

UK 3 luku ei kuitenkaan kokonaisuudessaan sovellu turvaamistoimen täytäntöönpanoon. Esimerkiksi suppea ulosotto ja passiivisaatavaksi rekisteröinti koskevat vain maksuvelvoitteen täytäntöönpanoa (UK 3:102-107). Velvoitteiden täytäntöönpanossa väliaikaistoimella turvataan ulosmittausta, ja toimella on sama vaikutus kuin ulosmittauksella. Vastaavasti väliaikaistoimi voi olla erityisen tarpeellinen nopeutta vaativassa takavarikon täytäntöönpanossa, esimerkiksi, jos omaisuutta ei voida panna heti takavarikkoon omistusta koskevan epäselvyyden vuoksi. Väliaikaistoimi voidaankin tehdä myös takavarikon täytäntöönpanossa. Tällöin kyseessä on eräänlainen turvaavan täytäntöönpanon väliaikainen turvaaminen. Väliaikaistoimea ei sen sijaan voitane ulottaa muun tur-

vaamistoimen täytäntöönpanoon, koska se ei sovellu myöskään muunlaisen velvoitteen täytäntöönpanoon. (arg. UK 8:7-9). (Leppänen 2008, 1118-1119)

Myöskään (ulosmittaus) takaisinsaantia koskevia säännöksiä (UK 3:84-91) ei ole nimenomaisesti suljettu UK 8:12:n ”soveltuvien osin” viittaussäännöksen ulkopuolelle. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vastaajalta ei löydetä riittävästi omaisuutta takavarikkopäätöksen panemiseksi kokonaan täytäntöön, mutta ulosottomies havaitsee, että vastaaja on hiljattain lahjoittanut merkittävän määrän omaisuuttaan, niin takaisinsaantisäännös on käytettävissä (takaisinsaannista on konkurssipesään annetun lain (758/1991 6 §). Takaisinsaantia koskevien säännösten sanamuoto viittaa vain maksuvelvoitteen täytäntöönpanoon. (erit. UK 3:89). Myöskään takaisinsaannin tarkoitus ei puolla sitä, että se olisi käytettävissä myös takavarikon täytäntöönpanossa. Omaisuuden peräyttäminen ulosottoon merkitsee, että sivullisen omaisuutta voidaan käyttää velallisen velanmaksuun, koska sivullisen saantoa rasittaa velkojan oikeutta loukkaava takaisinsaantiperuste. Takavarikon täytäntöönpanossa hakijan saatavan oikeellisuutta ei vielä ole tutkittu. Tähän nähden olisi sivullisen oikeusaseman kannalta liian pitkälle menevää ulottaa takaisinsaanti tulkinnallisesti myös takavarikon täytäntöönpanoon. Hakijan mahdollisuudeksi jää tarvittaessa vaatia takaisinsaantia myöhemmin, kun hänen saatavansa on ehkä ”kypsynyt” ulosmittauskelpoiseksi – jos takaisinsaannin niin sanonut kriittiset ajat siihen vielä riittävät. (Leppänen 2008, 1119)

Hakijan on maksettava turvaamistoimen täytäntöönpanosta aiheutuvat kulut ja maksut (OK 7:10, UK 8:11 ja Laki ulosottomaksuista (34/1995) 4.3 §). Ulosottomies saa vaatia hakijalta kuluennakkoa (UK 9:3). Pääasian yhteydessä ratkaistaan asianosaisen vaatimuksesta se, kenen korvattavaksi kulut lopullisesti jäävät. (Leppänen 2008, 1119)

5.6 Takavarikon täytäntöönpano

UK 8:6-8 koskevat takavarikon (OK 7:1 ja 2) täytäntöönpanoa. Omaisuutta, jonka ulosmittaus on kielletty, ei myöskään saa panna saatavan turvaamiseksi takavarikkoon. Turvaamistoimi tähtää täytäntöönpanokelpoiseen tuomioon ja sitä kautta ulosmittaukseen, on luonnollista, että ulosmittauskiellot koskevat myös turvaamistoimivaihetta saamisturvaamisessa. Takavarikon täytäntöönpanomenettely seuraa maksuveloitteen täytäntöönpanon ulosmittausmenettelyä, olipa kyseessä saatavaa tai parempaa oikeutta turvaava takavarikko. UK 8:7.1:n mukaan irtaimen ja kiinteän omaisuuden takavarikko pannaan täytäntöön noudattaen soveltuvin osin, mitä 4 luvussa säädetään ulosmittauksesta. (Leppänen 2008, 1120)

Täytäntöönpano noudattaa UK 4 luvun ulosmittausta koskevia säännöksiä ensinnäkin takavarikon *kohteen* osalta. Saamistakavarikossa (OK 7:1) tuomioistuimien määrää vastaajan omaisuutta pantavaksi tietyn euromäärän verran takavarikkoon, jolloin ulosottomiehen tehtäväksi jää täytäntöönpanovaiheessa ratkaista, mihin vastaajan omaisuuteen takavarikko kohdistetaan. Saamistakavarikko turvaa maksuveloitetta, joten on luontevaa, että takavarikkokelpoisuus vastaa ulosmittauskelpoisuutta. Omaisuutta, jonka ulosmittaus on kielletty (mm. UK 4:8-23), ei myöskään saa panna saatavan turvaamiseksi takavarikkoon (UK 8:6). Käänteisesti ulosottokelpoinen omaisuus on normaalisti myös takavarikkokelpoista. UK 8:6:ssä muistetaan kuitenkin erityissäännösten mahdollisuudesta, muualla laissa on lisäksi – sinänsä harvinaisia – säännöksiä omaisuudesta, jota ei saa panna takavarikkoon. Esimerkiksi Laki (257/1949) eräiden ilma-alusten vapautuksesta takavarikosta ja hukkaamiskiellosta. Vastaavasti saamistakavarikon täytäntöönpanossa noudatetaan omaisuuden ulosmittausjärjestystä (UK 4:24 ja 25). (Leppänen 2008, 1120)

Toisaalta ulosmittauksen kohdetta koskevat säännökset eivät rajoita parempaa oikeutta, yleensä omistusoikeutta, turvaavan takavarikon (OK 7:2) täytäntöönpanoa. Siinähan tuomioistuin on määrännyt tietyn yksilöidyn omaisuuden pantavaksi takavarikkoon, esimerkiksi omistusoikeusriidan ajaksi. Tällainen omai-

suus voidaan luonnollisesti panna takavarikkoon, vaikka se ei olisikaan sen laatuista, että siitä voitaisiin periä vastaajan velka. Toisaalta ulosottomies on – kuten yleensäkin – ulosottooperusteen sitoma, eikä tällöin voi panna vastaajan muuta omaisuutta takavarikkoon. (Leppänen 2008, 1120-1121)

Toiseksi takavarikon täytäntöönpanossa noudatetaan ulosmittauksen *menettelysäännöksiä* (UK 4:26-36), siitä riippumatta, onko kyseessä saatavaa vai parempaa oikeutta turvaava takavarikko. Omaisuus pannaan takavarikkoon ulosottomiehen tekemällä päätöksellä, jolloin takavarikko tulee voimaan velalliseen nähden. Takavarikon reaalisesti toteuttamiseksi ulosottomies tekee lisäksi varmistustoimen, joka riippuu takavarikoitavan omaisuuden laadusta. Esimerkiksi takavarikoidun irtaimen esineen ulosottomies ottaa lähtökohtaisesti haltuunsa, mutta tietyn edellytyksin esine (vaikkapa henkilöauto) voidaan myös jättää vastaajan haltuun ja käyttöön. Kiinteistön takavarikoinnista ulosottomies tekee rekisteri-ilmoituksen. Jos olosuhteet sitä edellyttävät, ulosottomies saa asettaa toimitsijan. (Leppänen 2008, 1121)

Takavarikon täytäntöönpanolla on myös samat *oikeusvaikutukset* kuin ulosmittauksella (UK 8:8 sekä 4:37-41 ja 78). Omaisuutta koskee ulosottomiehen päätöksen jälkeen määräämiskielto. Takavarikko (kuten ulosmittauskin) tuottaa siis suojan vastaajaan nähden. Takavarikko ei sen sijaan suojaa hakijaa kilpaileviin velkoihin nähden. Täytäntöönpantu takavarikko tai muu turvaamistoimi ei estä omaisuuden ulosmittausta ja myyntiä toisen, jo maksutuomion saaneen velkojan saatavasta (UK 4:43). Jos kuitenkin turvaamistoimi on määrätty sivullisen omistusoikeuden turvaamiseksi (OK 7:2), omaisuus saadaan myydä vasta, kun turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano on peruutettu tai rauennut. Vastaavasti takavarikkoon pantu omaisuus voidaan panna takavarikkoon toisen velkojen saatavan turvaamiseksi. Täytäntöönpantu takavarikko ei myöskään tuota hakijalle mitään etuoikeutta omaisuuteen. (Leppänen 2008, 1121-1122)

UK 4 luvun loppupuolella on tiettyjen omaisuuslajien ulosmittausta koskevia erityissäännöksiä, joita myös noudatetaan takavarikkopäätöksen täytäntöönpanossa, sen turvaavasta luonteesta johtuvien rajoitusten. Takavarikkoon voidaan tarvittaessa panna myös velallisen palkka tai muu toistuvaistulo, jolloin

ulosottokelpoinen osa tulosta suoritetaan ulosottomiehelle. Samoin esimerkiksi velallisen kuolinpesäosuus tai määräosa yhteisesti omistetusta omaisuudesta (UK 4:71), vaikkapa puolet velallisen ja hänen puolisonsa omistamasta kiinteistöstä, voidaan panna takavarikkoon. Yhteisomistusesineen sivullisen määröosan saamistakavarikon tarkoituksena on mahdollistaa tietyin edellytyksin yhteisomistussuhteen purkaminen ulosottomiehen toimin paremman myyntituloksen saamiseksi velallisen määröosasta. Takavarikon tarkoituksen ei ole realisointi, vaan hakijan oikeuden turvaaminen, eikä takavarikon ulottaminen koko esineeseen olisi suhteellisuusperiaatteen mukaista. Hakijan asemaa turvaa riittävästi velallisen määröosan joutuminen määräämiskieltoon. (Leppänen 2008, 1122)

Koska saamistakavarikon tarkoituksena on ”jäädättää” velallisen tietty omaisuus eikä saada suoritusta hakijan väitetyllä saatavalle, omaisuutta ei voida myydä eivätkä UK 5 luvun säännökset siten yleensä tule sovellettaviksi. Poikkeuksena luonnollisesti säilytyskelvotonta omaisuutta koskevat säännökset. Jos saatavasta on – sinänsä poikkeuksellisesti – pantu takavarikkoon omaisuutta, jonka arvo alentuu nopeasti tai hoitokulut ovat korkeat, omaisuus myydään noudattaen soveltuvin osin, mitä lainvoimaa vailla olevaa käräjäoikeuden maksutuomiota koskevassa UK 2:5.2:ssa säädetään. Ennen myyntiä hakijaa ja vastaajaa tulee kuulla. Myynti tapahtuu UK 5 luvun säännösten mukaisesti. Hakijan asettaman vakuuden tulee kattaa myös myynnistä mahdollisesti aiheutuva vahinko. Myynnistä kertyneitä varoja ei luonnollisesti tilitetä hakijalle, vaan ne jäävät takavarikkoon. Vastaavasti ulosottomies ei normaalisti ryhdy muihin takavarikkoon pantun omaisuuden realisointitoimiin, kuten perimään takavarikoitua saatavaa vastaajan velalliselta (UK 4:67 ja 68). (Leppänen 2008, 1122)

Takavarikoituja tai kertyneitä rahavaroja ei jaeta eikä tilitetä hakijalle, joten UK 6 luku ei tule sovellettavaksi. Ulosottomies säilyttää rahavarat joko virkavarojen tilillään tai, jos määrä on suurempi kuin 10 000 euroa, tallettaa varat erikseen luottolaitokseen korolliselle tilille (UK 6:23 ja 8:7.3 sekä VNA ulosottomenettelystä (1322/2007) 19 §). (Leppänen 2008, 1122-1123)

5.7 Muun turvaamistoimen täytäntöönpano

OK 7:3:ssä tarkoitetun muun turvaamistoimen kuin saamistakavarikon täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä ei aikaisemmassa UL 7 luvussa juuri ollut. Myös UK 8 luku on tässä suhteessa niukka. Luvussa on vain kaksi erityissäännöstä, jotka koskevat muun turvaamistoimen täytäntöönpanoa. (Leppänen 2008, 1123)

Muun turvaamistoimen täytäntöönpanossa noudatetaan soveltuvin osin, mitä UK 7 luvussa säädetään toisin sanoen muun kuin maksuvelvoitteen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä, turvaamistoimen luonteesta aiheutuvin rajoituksin. UK 7 luvussa säädetään hädän sekä luovutus-, tekemis- ja kieltovelvoitteen täytäntöönpanosta. Se, mitä näistä säännöksistä sovelletaan, riippuu turvaamistoimen sisällöstä. Sovellettaviksi tulevat yleensä lähinnä kiello- ja tekemisvelvoitteita koskevat säännökset. (Leppänen 2008, 1123)

Tuomioistuin on päätöksessään saattanut ensinnäkin sakon uhalla kieltää vastaajaa tekemästä jotakin (OK 7:3.1:n 1 kohta). Tällainen turvaamistoimipäätös pannaan täytäntöön noudattaen soveltuvin osin kieltovelvoitteen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä (UK 7:16 ja 17). Täytäntöönpanotoimena ulosottomies antaa – hakijavakuuden hyväksytyään – turvaamistoimipäätöksen vastaajalle tiedoksi ja kehottaa tätä välittömästi noudattamaan päätöksessä asetettua velvoitetta. Jollei todisteellinen tiedoksianto onnistu, asiakirja saadaan lähettää muuhun selville saatuun osoitteeseen tai antaa tiedoksi asiamiehelle, jos tämä on käyttänyt siinä asiassa puhevaltaa. Tiedoksiannon pakoilu ei siten onnistu. Uhkasakkoa ei kuitenkaan saa myöhemmin tuomita maksettavaksi, jos henkilökohtaisesta tiedoksisaannista on epäselvyyttä (UK 3:75.2). Vastaajalle ilmoitetaan myös mahdollisuudesta asettaa torjuntavakuus. Normaalitapauksessa enempää täytäntöönpanoa ei tarvita, koska vastaaja noudattaa kielloa. Kiellopäätöksissä pitää hakijan hyväksyä täytäntöönpano. Jos vastaaja kuitenkin sittemmin rikkoo kielloa, ulosottomies hakee päätöksessä asetetun uhkasakon tuomitsemista tuomioistuimelta (UK 3:78). Tarvittaessa ulosottomies asettaa uuden uhkasakon. Jos ulosottomies voi sopivalla tavalla estää kiellon uudelleen

rikkomisen, ulosottomiehen on ryhdyttävä sellaiseen toimeen. (Leppänen 2008, 1123)

Käytännössä tieto siitä, että vastaaja on rikkonut kieltoa, tulee ulosottomiehelle hakijalta, joka pyytää ulosottomiestä ryhtymään toimenpiteisiin. Hakija voi hakea tuomioistuimelta suoraan uhkasakon tuomitsemista, koska pystyy esittämään selvitystä rikkomisesta. Tuomioistuimen tehtäväksi jää tällöinkin harkita uhkasakon tuomitsemisen edellytykset. Leppänen 2008, 1123-1124)

On myös syytä huomata, että UK 3:74-81:n uhkasakkosäännökset koskevat soveltuvin osin turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoa ulosottomiehen toimesta. Uhkasakon asettamista ja tuomitsemista tuomioistuimessa sen sijaan koskee ensisijaisesti OK 32:1, jonka mukaan uhkasakko asetetaan rahamäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky, ja uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu. (Leppänen 2008, 1124)

Jos tuomioistuin on turvaamistoimena määrännyt vastaajan sakon uhalla tekemään jotakin (OK 7:3.1:n 2 kohta), kyseessä on henkilökohtaista tekemisvelvoitetta (UK 7:15.1) koskeva määräys. Se pannaan täytäntöön vastaavasti kuin kieltomääräys. Vastaajaa kehoitetaan heti tekemään turvaamistoimipäätöksessä tarkoitettu toimi. Jollei vastaaja noudata määräystä, ulosottomies hakee uhkasakon tuomitsemista ja asettaa tarvittaessa uuden uhkasakon. Jos taas tuomioistuin on turvaamistoimena oikeuttanut hakijan tekemään tai teettämään jotakin (OK 7:3.1:n 3 kohta), noudatetaan soveltuvin osin niin sanotun yleistäyttöisen tekemisvelvoitteen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä. Turvaamistoimipäätös pannaan täytäntöön siten, että ulosottomies antaa (hakijavakuuden hyväksytyään) hakijalle luvan työn tekemiseen tai teettämiseen. Ulosottomiehen on tarvittaessa annettava hakijalle virka-apua (UK 7:12.1). (Leppänen 2008, 1124)

Tuomioistuin voi myös turvaamistoimena määrätä vastaajan omaisuutta pantavaksi toimitsijan, esimerkiksi asianajajan, haltuun ja hoitoon (OK 7:3.1:n 4 kohta ja 13.1). UK 8:10:ssä on tällaista tuomioistuimen määräämää toimitsijaa koskevia säännöksiä. Pykälän alussa säädetään toimitsijan huolellisuusvelvollisuus-

desta, toimitsijan on hoidettava ja säilytettävä huolellisesti hänelle uskottua omaisuutta. Toimitsijan tulee myös tehdä rekisteri-ilmoitus hallintoonsa määrätyistä omaisuudesta (UK 4:33). Tehtävänsä päätyttyä toimitsijan on annettava tili ulosottomiehelle. (Leppänen 2008, 1124)

Ulosottomiehen on annettava toimitsijalle virka-apua tämän pyynnöstä, koska toimitsija ei voi käyttää ulosottoviranomaiselle kuuluvia pakkokeinoja. Ulosottomiehen on luonnollisesti tällöinkin toimittava omien valtuuksiensa rajoissa, esimerkiksi voimakeinojen käytön suhteen, ja virka-avun on oltava toimitsijan tehtävän kannalta tarpeellista. (Leppänen 2008, 1124-1125)

UK 7 luvun häätöä koskevat säännökset voivat poikkeuksellisesti tulla soveltuvin osin noudatettaviksi turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanossa. Jos tuomioistuin on esimerkiksi määrännyt vastaajan kiinteistön pantavaksi takavarikkoon ja toimitsijahallintoon, vastaaja voidaan tarvittaessa häätää kiinteistöltä. Luovutusveloitteen täytäntöönpanoa koskevat säännökset eivät sen sijaan juuri voi tulla sovellettavaksi, koska omaisuutta ei turvaamistoimen täytäntöönpanossa luovuteta hakijalle. Kuten edellä on todettu, hakijan parempaa oikeutta turvaava takavarikko pannaan täytäntöön kuten ulosmittaus. (Leppänen 2008, 1125)

6 LOPPUKOMMENTTI

Opinnäytetyöni päätavoite oli laatia Varsinais-Suomen ulosottovirastolle käsikirja turvaamistoimen täytäntöönpanosta ulosottovirastossa. Aihe oli haasteellinen, kun turvaamistoimen täytäntöönpanoja esiintyy harvoin ja siihen liittyvää materiaalia oli niukasti saatavilla. Halusin selvittää turvaamistoimiprosessin ja minkälaisia vaiheita viraston toimihenkilöiden eteen tulee eri prosessin vaiheissa. Tutkin kaikki mahdolliset artikkelit ja kirjoitukset aiheesta, joista sainkin kerättyä tietoa työhöni. Sen lisäksi tukeuduin lakitekstien kautta saamaan tietoon aiheesta.

Työ antoi paljon haasteita, joista suurimpana asiakokonaisuuden selkeä esittäminen. Itselläni, kun ei ollut henkilökohtaista kokemusta aiheesta. Tärkeässä roolissa oli keskustelut ulosottoviraston kihlakunnanvoutien kanssa, jotka kertoivat minulle käytännön kokemuksia, joita on tullut heille eteen turvaamistoimien kanssa. Näin sain itselleni käytännön esimerkkien kautta selvästi selkeämmän kuvan turvaamistoimien täytäntöönpanosta ulosottovirastossa.

Nyt kun opinnäytetyöni on valmis, on vielä yksi haaste – täytäntöönpano-ohjeistuksen tekeminen viraston henkilökunnalle. Käsikirjaa tullaan hyödyntämään Varsinais-Suomen ulosottoviraston toimipisteissä, sillä yhteen kerättyjen ja laadittujen käytännön ohjeiden olemassaolo nopeuttaa ja helpottaa turvaamistoimipäätöksissä. Työ on varmasti mielekästä, sillä on hienoa päästä luomaan ohje koko virastolle, josta oikeasti on hyötyä, kun turvaamistoimien täytäntöönpanoja tehdään.

LÄHTEET

- Anttinen, E. 2005. OK 7:3 ja luontaisuurituksen turvaaminen
- Havansi, E. 1993. Uusi turvaamistoimilainsäädäntö selityksineen. Jyväskylä: Gummerus
- Havansi, E. Lakimies 7-8/2000. Turvaamistoimiasioiden käsittelystä tuomioistuimessa
Konkurssilaki 20.2.2004/120
- Lappeteläinen, A., Turvaamistoimiin kuuluu yllätysmomentti, 23.3.2011
- Leppänen, T. Lakimies 7-8/2008. Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanosta
- Linna, T., & Leppänen, T., 2007. Ulosmittaus ja myynti. Jyväskylä: Gummerus
- Linna, T., 2008 . Ulosottoaaren pääkohdat . Helsinki:Talentum
- Oikeudenkäymiskaari 7. luku (30.5.1980/396) Turvaamistoimista (22.7.1991/1065)
- Oikeuslaitos 2012. Ulosotto. Viitattu 15.4.2012 <http://www.oikeus.fi/4312.htm>
- Oikeuslaitos 2012. Ulosotto, Ulosoton organisaatio. Viitattu 15.4.2012 <http://www.oikeus.fi/4351.htm>
- Pakkokeinolaki 30.4.1987/450
- Ulosottoaari 15.6.2007/705
- Ulosottoviraston sisäinen ohje 2011
- Valtakunnanvoudinvirasto 2012. Valtakunnanvoudinvirasto, Hallinto yksikkö. Viitattu 15.4.2012
<http://www.oikeus.fi/vvv/49421.htm>
- Veroturvalaki 9.5.2003/351

